

Vrednosna osnova socijalnog rada i socijalne zaštite

The value base of social work and social care

Priručnik za aktivno učenje

Urednici – Adam Barnard, Najdžel Horner i Džim Vajld

Predgovor – Kamila Betmengelidž

Saradnici: Sara Benks, Džordž Ricer, Bet E. Riči, Bil Džordan, Piter Beresford, Višanti Soupol,
Lena Domineli, Majkl Flad, Rej Džouns i Džoun Hili

Prevod sa engleskog jezika: Saša Trenčić, Mila Aleksov

VREDNOSNA OSNOVA SOCIJALNOG RADA I
SOCIJALNE ZAŠTITE

VREDNOSNA OSNOVA SOCIJALNOG RADA I SOCIJALNE ZAŠTITE

Urednici: Adam Barnard, Najdžel Horner i Džim Vajld

Open University Press

Open University Press
McGraw-Hill Education
McGraw-Hill House
Shoppenhangers Road
Maidenhead
Berkshire
England
SL6 2QL

email: enquiries@openup.co.uk
world wide web: www.openup.co.uk

and Two Penn Plaza, New York, NY 10121—2289, USA

First published never been published before

Copyright © Barnard, Horner and Wild 2008

All rights reserved. Except for the quotation of short passages for the purpose of criticism and review, no part of this publication may reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without the prior written permission of the publisher or a licence from the Copyright Licensing Agency Limited. Details of such licences (for reprographic reproduction) may be obtained from the Copyright Licensing Agency Ltd of Saffron House, 6–10 Kirby Street, London, EC1N 8TS.

A catalogue record of this book is available from the British Library

ISBN-13: 978-0-335-22214-8 (pb) 978-0-335-22214-5 (hb)

ISBN-10: 0-335-22214-5 (pb) 0-335-22215-3 (hb)

Typeset by Kerrypress, Luton, Bedfordshire
Printed and bound in the UK by Bell and Bain Ltd, Glasgow

Fictitious names of companies, products, people, characters and/or data that may be used herein (in case studies or in examples) are not intended to represent any real individual, company, product or event.

SADRŽAJ

Saradnici

Urednici

Predgovor

Uvod

1. Vrednosti, etika i profesionalizacija: Istorija socijalnog rada
Adam Bernard
2. Vrednosna osnova socijalnog rada: Ljudska prava i socijalna pravda u teoriji i praksi
Sara Benks
3. Definisane globalizacije
Džordž Ricer i Adam Barnard
4. Antirasistička strategija za ličnu i organizacionu promenu
Bet E. Riči
5. Socijalni rad i društvena vrednost: Blagostanje, izbor i reforma javne službe
Bil Džordan
6. Vrednosti korisnika usluga za socijalni rad i socijalnu zaštitu
Piter Beresford
7. Intervencija zajednice i društveni aktivizam
Višanti Soupol
8. Antiopresivna praksa kao sporna praksa
Lena Domineli
9. Uključivanje muškaraca: strategije i dileme u edukaciji o prevenciji nasilja među muškarcima
Majkl Flad
10. Socijalni rad i upravljanje
Rej Džons
11. Anti-socijalni rad: Lišavanje profesionalne funkcije i stariji ljudi u ustanovama
Džoun Hili

SARADNICI

Sarah Banks (Sara Benks) je profesor na Fakultetu primenjenih društvenih nauka Univerziteta u Daramu. Mnogo je pisala o profesionalnoj etici, a njena dela uključuju *Ethics and Values in Social Work* (3rd edn, Palgrave Macmillan 2006) i *Ethics, Accountability and the Social Professions* (Palgrave Macmillan 2004). Stekla je zvanje socijalnog radnika sredinom 1980-ih i radi na razvoju zakonskih regulativa i volonterskog sektora u svojoj zajednici. Trenutno je predavač u okviru programa profesionalnih kvalifikacija u zajednici i u radu sa mladima i radi na istraživačkim projektima vezanim za profesionalni integritet u socijalnoj zaštiti i ulozi verskih zajednica u radu sa mladim ljudima.

Peter Beresford (Piter Beresford) započeo je svoju radnu karijeru na Univerzitetu Brunel 1990. godina kao vanredni profesor socijalne politike. Postao je redovni profesor 1998. godine i trenutno je angažovan na mnogim mestima, uključujući mesto direktora Centra za učešće građana¹, predsedava organizacijom Oblikovanje naših života², gostujući je profesor na Fakultetu za socijalni rad i psiho-socijalne studije na Univerzitetu u Istočnoj Angliji i saradnik je Kraljevskog umetničkog društva. Poverenik je i Instituta za socijalni rad za izvanrednost³. Profesor Beresford je široko priznat zbog svog doprinosa ovom polju. Konkretno, preuzeo je vodeću ulogu u razvijanju novih pravaca u angažovanju korisnika u istraživanju u vreme kada postoji porast političkog i istraživačkog interesovanja za ovo pitanje. On naglašava potrebu da se učešću korisnika usluga u istraživanju pristupi kritički i sistematski, uzimajući u obzir raznolikost pristupa koji su se razvili.

Lena Dominelli (Lena Domineli) je profesor primenjenih društvenih nauka i akademik u Akademiji naučnih društava za društvene nauke⁴. Ona je iskusan predavač, stručnjak i istraživač i ima mnogo publikacija iz oblasti sociologije, socijalne politike i socijalnog rada. Neke od njenih najnovijih knjiga su: *Broadening Horizons: International Exchanges in Social Work* (2003); *Social Work: Theory and Practice in a Changing Profession* (2004); *Social Work Futures: Transforming Theory and Practice in Social Work* (2005); i *Women and Community Action* (2006). Dobila je priznanja za svoj doprinos socijalnoj zaštiti na međunarodnoj sceni, uključujući i medalju od Odbora za socijalna pitanja francuskog Senata.

Michael Flood (Majkl Flad) je post-doktorski saradnik na Univerzitetu La Troub, Australija. On je i trener i predavač u radu sa zajednicama sa dugim angažovanjem u zastupanju zajednica i obrazovanju fokusiran na nasilje muškaraca nad ženama. U toku 2006. godine, dobio je Nagradu Novog Južnog Velsa za prevenciju nasilja nad ženama⁵ za njegovu ulogu u podizanju svesti zajednice i profesionalaca o prevenciji nasilja.

¹ Centre for Citizen Participation

² Shaping our Lives

³ Social Care Institute for Excellence

⁴ Academy of the Learned Societies for Social Sciences

⁵ New South Wales Violence Against Women Prevention Award

Joan Healey (Džoun Hili) je vanredna profesorka radno-okupacione terapije na Univerzitetu Šefild Halam. Radila je dugi niz godina sa starim ljudima u zdravstvu i socijalnoj zaštiti i vršila je istraživanja vezana za integraciju usluga i usluge za osnaživanje korisnika u oblasti usluga za starije ljude. Posebno je interesuje reflektivno i kreativno pisanje kao obrazovni pristup za unapređenje učenja zasnovanog na praksi. Koautor je priručnika *Surviving your Placement in Health and Social Care: A Student Guide* (Open University Press 2008).

Ray Jones (Rej Džouns) je registrovani socijalni radnik. Od 1992. do 2006. godine bio je direktor Socijalnih usluga, a potom i direktor Usluga za odrasle i zajednicu u Viltširu. Bio je prvi izvršni direktor Instituta za socijalni rad za izvanrednost a bio je i zamenik predsedavajućeg a potom i predsedavajući britanskog Udruženja socijalnih radnika. Gostujući je profesor na Univerzitetu u Batu (a prethodno na Univerzitetu u Ekseteru), počasni je saradnik Univerziteta u Glosterširu. Autor je pet knjiga, i mnogobrojnih objavljenih radova, na temu socijalnog rada i socijalne politike.

Bill Jordan (Bil Džordan) je profesor socijalne politike na Univerzitetima u Plimutu, Hadersfildu i na Univerzitetu London Metropolitan. Bio je socijalni radnik 20 godina, aktivista u pokretu siromašnih ljudi, a gostovao je u Nemačkoj, Holandiji, Danskoj, Slovačkoj, Mađarskoj i Australiji. Autor je 25 knjiga vezanih za socijalnu politiku, socijalni rad i politiku.

Beth E. Richie (Bet E. Riči) je profesor afro-američkih studija i kriminologije na Univerzitetu u Ilinoisu, Čikago. Kao socijalni radnik i sociolog, fokus njenog rada je kako odgovoriti na probleme rasizma, nasilja među polovima i druge oblike nepovoljnog društvenog položaja. Autor je brojnih radova i knjige *Compelled to Crime: The Gender Entrapment of Black Battered Women*. Dr Richie je aktivista posvećena socijalnoj pravdi kao i akademik posvećena praktičnom angažovanju stipendista vezanom za žene, rasu i nasilje.

George Ritzer (Džordž Ricer) je istaknuti univerzitetski profesor na Univerzitetu u Merilendu. Njegove knjige uključuju *The McDonaldization of Society* (5th edn, 2008), *Enchanting a Disenchanted World* (2nd edn, 2005) i *The Globalization of Nothing* (2nd edn, 2007). Trenutno radi na knjizi *The Outsourcing of Everything* (sa Craig Lairom, u pripremi). Njegove knjige su prevedene na više od 20 jezika, sa preko deset prevoda knjige *The McDonaldization of Society*.

Vishanthie Sewpaul (Višanti Soupol) je vanredna profesorka i dekan Fakulteta za socijalni rad i razvoj zajednice, Univerzitet Kvazulu-Natal (UKZN) u Durbanu. Predsedava Udruženjem institucija nastavnika socijalnog rada u Južnoj Africi⁶; član je odbora Međunarodnog udruženja fakulteta za socijalni rad⁷, i predsednica je Nacionalnog udruženja socijalnih radnika (Južna Afrika)⁸. Bila je predsednica Odbora za globalne standarde, držala je predavanja po pozivu,

⁶ Association of South African Social Work Educators' Institutions (ASASWEI)

⁷ International Association of Schools of Social Work (IASSW)

⁸ National Association of Social Workers (South Africa)

predstavljala radove i radionice na različitim lokalnim, nacionalnim i međunarodnim konferencijama, a njeni radovi su objavljeni širom sveta. Smatra se jednom od najprestižnijih istraživača na UKZN, a trenutno je zamenica urednika časopisa *International Social Work*⁹. Posebno je zanimaju oblasti globalizacije i socijalne politike, emancipatorske pedagogije i pola, Side i seksualnosti.

⁹ Međunarodni socijalni rad

UREDNICI

Dr Adam Barnard (Adam Barnard) je vanredni profesor socijalnih službi na Departmanu za socijalni rad, zdravstvo i socijalnu zaštitu, i savetovanje na Univerzitetu Notingham Trent. Kombinuje svoja akademska interesovanja vezana za kritičku društvenu teoriju sa „uradi sam“ kulturnim aktivizmom. Bavi se poslom nastavnika, držanjem predavanja i istraživanjem 15 godina, a njegova istraživačka interesovanja uključuju kritičku društvenu teoriju, filozofiju morala i vrednosti, političku filozofiju sa posebnim osvrtom na posleratnu Francusku, i egzistencijalnu i humanističku filozofiju. Trenutno je angažovan na mnogim empirijskim istraživačkim projektima i teorijskim razmatranjima.

Nigel Horner (Najdžel Horner) je zamenik upravnika socijalnog rada na Univerzitetu Linkoln, gde predaje istoriju, teoriju i metode socijalnog rada, i praksu u službama za decu. Počeo je da radi u domu za decu u jednom od londonskih okruga 1972. godine, pre nego što je započeo studije sociologije na Univerzitetu u Daramu. Nakon što je jedno vreme radio kao , postao je kvalifikovani socijalni radnik na Univerzitetu u Glazgovu 1980. godine, nakon čega je radio u oblasti mentalnog zdravlja, savetovanja dece, hraniteljstva i mladih prestupnika. Autor je knjige *What is Social Work?*

Jim Wild (Džim Vajld) je vanredni profesor na Univerzitetu Notingham Trent, kao i rukovodilac Jedinice za kritičke studije muškaraca i muškosti i kursa za dobijanje diplome strukovnih studija rada sa muškarcima. On je aktivista i bio je organizator najvećih okupljanja u socijalnom radu i socijalnoj zaštiti kroz sukcesivne konferencije na temu vrednosne osnove socijalnog rada i socijalne zaštite 2006. i 2008. godine čiji je domaćin bio Departman za socijalni rad, zdravstvo i socijalnu zaštitu, i savetovanje na Univerzitetu Notingham Trent. On takođe drži predavanja o vrednostima i zaštiti dece. Njegova naredna publikacija *Foundations for Good Practice in Safeguarding Children and Young People* će takođe biti objavljena od strane izdavačke kuće Open University Press u drugom delu 2008. godine.

PREDGOVOR

Kamila Batmanghelidž¹⁰, *Kids Company*

Pozvana sam 2. marta 2006. godine u Notingemu da održim predavanje po pozivu vezano za konferenciju pod nazivom „Potvrđivanje naše vrednosne osnove u socijalnom radu i socijalnoj zaštiti¹¹“. Nikada pre toga nisam bila u Notingemu. Pozivaju me da govorim na mnogim konferencijama, ali često postoji tendencija među organizatorima da iznose preterane tvrdnje o tome kako će se njihov događaj dešavati, o broju učesnika i slično. Zato, kada je Džim Vajld¹² rekao da će se skoro 2000 ljudi pojaviti bila sam zabrinuta da, ne samo što sam prihvatila da govorim na još jednom događaju kada treba da se fokusiram na moju dobrotvornu organizaciju, *Kids Company*, već je trebalo da idem na konferenciju koju organizuje neko ko je preterano optimističan i malo u zabludi – 2000 ljudi u našoj profesiji spremno da ide na konferenciju o vrednostima 2006. godine? Budimo realni! Ipak, kada sam stigla u Kraljevsku koncertnu dvoranu¹³ otkrila sam da je bio u pravu – pa, bile su 1982 osobe u dvorani tako da još uvek mislim da je preterao! Bilo je zaista predivno videti sva ta lica ispred mene – studente, ljude iz prakse i naučnike, sve zajedno. Ovaj događaj me je naterao da razmislim o vrednostima, o vrsti društva koje želimo, o vrsti društva koje nam je potrebno. U novinama svakoga dana vidimo izveštaje o nekoj predstojećoj ekološkoj katastrofi i ne mogu da se oduprem želji da pronađem paralele između posla koji radim sa mladim ljudima na ivici njihovih identiteta – zlostavljeni, zapostavljeni i ponižavani, koji traže pomoć na načine koji često rezultiraju odbacivanjem i neprijateljstvom – i mehanizama poricanja koje koristimo da se zaštitimo od ekološkog sloma. Izgleda da postoje psihološki mehanizmi koji „uskaču“ kada se suočimo sa nekom opasnošću i neprijateljstvom, ili kada je naša zona komfora ugrožena.

Nakon ovog događaja u Notingemu osećala sam više nego ikada da je potrebno razumevanje vrednosne osnove u socijalnoj zaštiti kako bi se ostvario kvalitet a smanjili konfuzija i očaj. To je nešto o čemu sam mnogo razmišljala. Postoji nekoliko načina da se pristupi definiciji naše vrednosne baze u profesijama zaštite i moglo bi se početi od liste željenih karakteristika. To bi verovatno bila dugačka lista, koja počinje sa pravom na dostojanstvo, i nastavlja se da uključi pitanja pravde, anti-diskriminacije, poštenja, integriteta, pouzdanosti i zastupanja jednakosti.

Ali ovi koncepti postaju razblaženi kada se kada se gledaju kroz prizmu našeg programa modernizacije, sa fokusom na profesionalizam, odgovornost, kodeks troškova, jedinice, statističke podatke, lošu realizaciju budžeta, prekomerno trošenje, upravljanje vremenom, procene, kontinuirano stručno usavršavanje ... i vrlo brzo dolazimo do kvarenja naše želje da brinemo i napravimo razliku. Često, naši menadžeri i komesari su toliko izmešteni iz realnosti prvih redova da, kako bismo se borili protiv individualizma, raspada zajednice i ravnodušnosti, moramo da „prenosimo znanje“ kako je to biti dobar i efikasan radnik. Koliko je osiromašeno takvo društvo?

Problem sa „modernizovanim“ strukturama je što ljudi iz prakse mogu brzo da postanu preopterećeni i razočarani. To je kao knjiga recepata koja je previše obimna i koju je nemoguće

¹⁰ Camila Batmanghelidž

¹¹ Affirming Our Value Base in Social Work and Social Care

¹² Jim Wild

¹³ Royal Concert Hall

shvatiti – puna „zakonskih“ smernica pomešanih sa pojmovima slobodnog tržišta vezanih za brigu, i sa pogledom na bilans stanja. I dok korisnik usluge urla preko telefona, udara pesnicom o sto na šalteru za prijem ili vas gleda pravo u oči i laže, kako pristupate vašoj vrednosnoj bazi? Neki korisnici usluga koji su bili zapostavljani ili istraumirani nose sa sobom veće izazove. Možda se bore sa višestrukim ugnjetavanjem, mogu ponekad imati neobrađena traumatična sećanja i možda su žrtve diskriminacije koja je u toku, što ih često vodi ka traženju rešenja kroz impulsivni čin osвете ili nasilja.

Teškoća sa aktuelnim trendovima u uslugama zdravstvene i socijalne zaštite je da su administrativne funkcije postale primarni fokus zato što ih je, kao i ishode i rezultate, lakše izmeriti u odnosu na ljudsku patnju. Menadžeri mogu da se osećaju bezbedno brojeći posete, potpisujući formulare, štiklirajući polja i dokumentujući sastanke. Ipak, uprkos sve većoj efikasnosti, socijalna zaštita se gubi u svojim sopstvenim sramnim opsednutostima odgovornošću i kontrolom. Motivisani mladi radnik ubrzo nauči da zauzme neutralnu poziciju, što omogućava sigurnu masku; javlja se neka vrsta bezličja, koja obezbeđuje da u kulturi „čuvaj leđa“, koja ima malo resursa i koja je vođena krivicom ne postaneš meta. Nesklad se razvija između vatre u stomaku – te emotivne želje da brinemo (koja je na prvom mestu odvela radnika u tu profesiju) – i realnosti svakodnevnog rada koji se obavlja u sterilnom kontekstu ličnog preživljavanja.

Korisnik usluga može biti zbunjen mehaničkom emotivnom hladnoćom radnika a radnik može biti imobilisan i obeshrabren nemogućnošću da ostavi nešto značajno na radnom mestu. Oboje traže nešto značajno u kontaktu i oboje ostaju uskraćeni. U tom procesu, podmukla emotivna smrt prekriva kontakt.

Dakle, mogu li da se usudim da predložim da staromodne reči kao što su „ljubav“, „saosećanje“ i „empatija“ treba da budu oslobođene sa potencijalom kroz sve naše živote? Svaki put kada sretnete korisnika usluge, pokušajte da ispoštujete suštinu vaše baze vrednosti; onda nema potrebe da budete na oprezu zbog duge liste zapovesti i upozorenja. U sve više globalizovanom svetu, gde ljudski napor ima cenu i gde tržišne sile kvare našu ideju ljudskog postojanja, držite se osnovnih principa i ideja zbog kojih postajemo efikasni u našem radu i da se odupremo tom užasnom kontrolišućem modelu „brige“ koji se čini da razara samu suštinu onoga što nam treba da budemo dobri radnici koji zaista prave razliku. Pohvaljujem ovu publikaciju koja pokušava da se suprotstavi tim silama zato što, na kraju, ako nemamo nikakve vrednosti u društvu, šta onda imamo?

Ostavljam vas sa preporukom da volite.

Kamila Betmengeliđ, osnivač, *Kids Company*

UVOD

Ljudi se svuda – pod veoma različitim uslovima – pitaju gde smo to mi? Šta sve proživljavamo? Gde nas vode? Šta smo izgubili? Kako da nastavimo bez prihvatljive vizije budućnosti? Zašto smo izgubili svaki uvid u to šta je izvan životnog veka?

Berger (2007: 36)

Ne misle baš svi kao Džon Berger¹⁴, ali gornji citat iz njegove predivne knjige zapravo može vrlo lepo da se poveže sa zanimanjima iz oblasti socijalnog rada i socijalne zaštite, kao i sa egzistencijalnim razmišljanjima o svetu koji se sve više definiše bez značenja, sredstava za održavanje u životu ili identiteta.

Čini se da se poslodavci u socijalnoj zaštiti manje bave vrednostima i etikom – koje, o čemu možemo da polemishemo, bi trebalo da formiraju temelje onoga što bi trebalo da budu centralne osobine našeg rada – a više se bave time da se postaraju da radna snaga poseduje odgovarajuće osobine, kompetencije i veštine koje su potrebne da bi se obavljali zadaci u skladu sa definisanim standardima zanimanja i indikatorima učinka propisanim na nacionalnom nivou.

U takvoj atmosferi u kojoj su organizacija i uloge uniformne, Limberi i Posl¹⁵ (2007: 3) ukazuju na to da „ljudi iz prakse zbog toga moraju da zadrže jasnu sliku o njihovoj ulozi i doprinosu socijalnim službama i da budu spremni da zastupaju stalnu važnost njihove uloge u radnim okruženjima u kojima im se čini da ima grubosti i da nema praštanja“.

Kao odgovor na ovaj izazov, već dugo postoji osećaj da je prepoznatljiva *baza vrednosti* socijalnog rada upravo ono što na najbolji način oslikava i unapređuje identitet ove profesije i njenu istorijsku svrhu, a samim tim i suštinu ovog važnog teksta. Treba zaista priznati da je socijalni rad bio taj koji je prvi pokrenuo mnoge debate i ideje koje su sada uobičajene u širim oblastima socijalne zaštite.

Sa jedne strane, poznato je da je socijalni rad aktivnost nalik na kameleona, sa očiglednom sposobnošću da promeni svoj identitet kako bi odgovarao svom kupcu. Izgleda kao da se lako može kupiti, spremno se prebacujući iz emancipacijske, liberacionističke pozicije u poziciju društvene kontrole i regulative. Kako Hau¹⁶ (2002: 86) kaže, „U najširem smislu, svrhe socijalnog rada su određene preovladavajućim političkim ideologijama“; a *Referentna izjava za socijalni rad* Agencije za kontrolu kvaliteta¹⁷ (2000: 2.2.3) potvrđuje da se „Socijalni rad adaptira i menja kako bi odgovorio na društvene, političke i ekonomske izazove i potrebe savremene politike, prakse i zakonskog okvira socijalne zaštite“.

Pa, da li smo krenuli u besplodnu potragu za sigurnošću i doslednošću, na mestima gde ih nema? Da li stalno menjamo teme, ideje i uverenja?

Kao mali doprinos debati od 5. marta 2006. i 1. marta 2008. godine na Univerzitetu Notingham Trent, u saradnji sa Regionalnom mrežom za socijalni rad¹⁸ i nacionalnim organizacijama koje uključuju Britansko udruženje socijalnih radnika¹⁹, Program za socijalni rad

¹⁴ John Berger

¹⁵ Lymbery and Postle

¹⁶ Howe

¹⁷ Quality Assurance Agency (QAA) *Social Work Benchmark Statement*

¹⁸ Regional Social Work Network

¹⁹ British Association of Social Workers (BASW)

u inostranstvu²⁰ i Brigu o zajednici²¹, napravljeni su planovi da se organizuju događaji bazirani na aktivistima na temu vrednosne osnove socijalnog rada i socijalne zaštite. Popularnost vrednosti je potonula u prethodnih 20 godina; erodirale su, debate o njima su stavljene po strani i više se ne vide više kao deo šire agende bazirane na „kompetencijama“. Pitali smo se – da li će ljudi doći? Prvi događaj iz 2006. godine pokazao se jednom od najvećih konferencija u oblasti socijalnog rada i socijalne zaštite u skorijoj istoriji, sa skoro 2000 prisutnih učesnika. Dok je stajao na bini sa strahopoštovanjem prema moru lica ispred njega, Bob Holman²², koji je predsedavao jutarnjom sesijom, entuzijastično je rekao, „Imam osećaj kao da smo se vratili u 1970. godinu!“

Zaista, ovaj događaj nije toliko bio pogled u prošlost, već više potvrda da je u to vreme kada su vrednosti slomljene i zanemarene u našem poslu *postojalo* verovatno ponovno oživljavanje i entuzijazam za takva fundamentalna pitanja u našoj profesiji.

Govornici po pozivu koji su konferencijama i naknadno objavljenim kolekcijama poglavlja dali doprinos svojim vrednim i kreativnim razmišljanjima, verovanjima i zapažanjima su svi posvećeni određenom verovanju u sposobnost socijalnog rada i socijalne zaštite da se oslobode mrtve ruke birokratske kontrole, i da ponovo potvrde svoju posvećenost bazi vrednosti koja nastoji da odgovori na potrebe pojedinačnih članova društva, dok podjednako posvećuje pažnju i izaziva strukturne procese koji su ili napravili ili pogoršali te veoma individualne potrebe. Njihove perspektive su različite, njihov fokus raznolik a njihova rešenja nimalo konzistentna. Ali, oni se slažu da socijalni rad treba da da prepoznatljiv doprinos i da treba da unapredi svoj potencijal kroz širi spektar aktivnosti.

Nadamo se da će spektar i opseg poglavlja koja slede pomoći studentima i profesionalcima da priznaju da vrednosti doprinose svim aktivnostima u socijalnom radu i socijalnoj zaštiti; da su aktivnosti multinacionalnih kompanija onoliko zabrinjavajuće koliko i iskustva korisnika usluga koji traži sveobuhvatnu uslugu baziranu na saradnji i poštovanju.

Nadamo se, takođe, da će se vežbanja na kraju svakog poglavlja koristiti da pomognu nastavnom procesu i učenju u kreativnom i „aktivnom“ pristupu definisanju vrednosti.

Poglavlja koja slede ne nude lake odgovore – zato što oni ne postoje. Poslužiće, nadamo se, da ožive identitet socijalnog rada i njegovu posvećenost skupu vrednosti koje će poslužiti njegovim korisnicima možda više nego on sam.

Reference

- Berger, J. (2007) *Hold Everything Dear: Dispatches on Survival and Resistance*. London: Verso.
- Howe, D. (2002) Relating theory to practice, in M. Davies (ed.) *The Blackwell Companion to Social Work*, 2nd edn. Oxford: Blackwell.
- Lymbery, M. and Postle, K. (2007) Social work: a companion for learning – an introduction, in M. Lymbery and K. Postle (eds) *Social Work: A Companion to Learning*. London: Sage.
- QAA (Quality Assurance Agency) (2000) *Social Work Benchmark Statement*. Gloucester: Quality Assurance Agency for Higher Education.

²⁰ Social Work Abroad Program (SWAP)

²¹ Community Care

²² Bob Holman

prvo poglavlje

VREDNOSTI, ETIKA I PROFESIONALIZACIJA: ISTORIJA SOCIJALNOG RADA

Adam Barnard

Socijalni rad i njegova veza sa istorijom vrednosti
Definisanje vrednosti socijalnog rada: priča u nastajanju
Pojava radikalnog izazova
Savremena situacija u pomažućim zanimanjima
Reference
Dodatna literatura
Vežbanja

Odavno se tvrdi da je socijalni rad profesionalna aktivnost i aktivnost zasnovana na vrednostima. U oblasti profesionalne etike, „vrednosti“ obično imaju oblik opštih etičkih principa vezanih za to kako bi profesionalci trebalo da tretiraju ljude sa kojima rade i koje vrste aktivnosti se smatraju poželjnim a koje nepoželjnim. Vidžilenti²³ (1974) vrednosti naziva „osloncem prakse“; Bernstin²⁴ (1970) ukazuje na to da one nude „viziju i moć rasuđivanja“; a Janghazband²⁵ (1967) kaže da su „svuda u praksi“. Timz²⁶ (1983) se zalagao za to da „razgovor o vrednostima“ treba da bude centralna stvar u socijalnom radu. Vrednosti imaju bogatu i detaljnu istoriju i istraživanje istorijskog nastanka tih vrednosti omogućava nam da steknemo neku sliku sadašnjosti i da istražujemo savremene kontroverze i dileme.

Postoje četiri sfere vrednosti u okviru socijalnog rada. Prva je više apstraktno polje filozofije morala koje formira okvir etičkim debatama u socijalnom radu. Druga je vezana za posebne oblike zakona koji su napravili kontekst za praksu u socijalnom radu uz pružanje pravnih odgovora na određena pitanja i za određene slučajeve u socijalnom radu. Treća se odnosi na domen političkih ideologija i način na koji su ove ideologije oblikovale modele, metode i prakse u socijalnom radu. Poslednja, četvrta sfera predstavlja istorijski nastanak socijalnog rada kao profesije i borbu za profesionalni identitet koji je zahtevao angažovanje socijalnih radnika. Šardlou²⁷ (2002: 32) vidi ove sfere kao produžene (socijalni rad kao društvena aktivnost), srednje klase (priroda socijalnog rada kao profesionalne aktivnosti) i ograničene (profesionalna etika i ponašanje sa klijentima) definicije etike i vrednosti. Ovo poglavlje pokušava da se pozabavi poslednjom sferom vrednosti i da da ukus raspravama koje okružuju razvoj etike socijalnog rada. Opširni pregledi etike i filozofije morala mogu se naći kod autora kao što su Rasel (1961), Hemlin (1987), Rejčels (2003) i Grejling (2004)²⁸. Brejn i Kar²⁹ (2003) su kompetentno razmatrali zakonodavstvo, dok se Hejvud³⁰ (2005) bavio političkim ideologijama.

Prvo, nekoliko reči o tome kako možemo da razumemo promene u idejama o vrednostima. Knjiga *The Structure of Scientific Revolutions*³¹ (1970) koju je napisao Tomas Kun³² postala je jedna od najuticajnijih knjiga dvadesetog veka. Kun, kao fizičar koji se pretvorio u filozofa nauke, sproveo je istraživanje kako bi držao kurs o istoriji nauke studentima humanističkih nauka na Harvardu 1960-ih godina (Holloway 2005: 63). Kunova slika razvoja naučnih ideja i, u širem smislu, ideja uopšte, nije se uklapala u „zdrav razum“ i „uobičajen“ pogled na svet. Ovo pokazuje da su se ideje razvijale deo po deo, na evolutivni i kumulativni način, gde se svaka ideja nadovezivala na doprinos prethodnih generacija. Novčić od 2 funte predstavlja oličenje ovog pogleda sa citatom koji se pripisuje Isaku Njutnu³³, a koji je utisnut na obodu. On glasi: „Stojeći na ramenima velikana“, sugerišući da je Njutnov napredak u idejama i intelektualnom razvoju izgrađen na prethodnim dostignućima velikih mislilaca. Kunov rad je napravio revoluciju ovog zdravorazumskog i uobičajenog pogleda sugerišući da se ideje razvijaju na mnogo dramatičniji i isprekidaniji način. Koristio je termin „paradigma“ da izrazi

²³ Vigilante

²⁴ Bernstein

²⁵ Younghusband

²⁶ Timms

²⁷ Shardlow

²⁸ Russell (1961), Hamlyn (1987), Rachels (2003) and Grayling (2004)

²⁹ Brayne and Carr

³⁰ Heywood

³¹ Struktura naučnih revolucija

³² Thomas Kuhn

³³ Isaac Newton

„skup verovanja, pretpostavki i tehnika“ koje su dominantne u određenom vremenskom periodu. Ljudi se socijalizuju u paradigmu i ona postaje prihvaćeni „pogled na svet“ ili „dobijena ideja“ (Rojeck *et al.* 1988: 6) određene zajednice. Paradigme dominiraju periodom „normalne nauke“ gde se zajednica bavi jednostavnim rešavanjem slagalice umesto postavljanja bilo kakvih izazovnih ili teških pitanja o samoj paradigmi. Postoji visok stepen društvene kontrole u privrženosti toj paradigmi. Porast anomalija, koje se ne uklapaju u ovu paradigmu ili primljenu ideju, ističe se zbog jake povezanosti sa paradigmom. Kuhn tvrdi da kada ove anomalije postanu neizdržive, nauka ulazi u period krize kada se javlja mnogo dalekosežnije i spekulativnije prihvatanje nove paradigme. Ovaj proces dovodi do „promene paradigme“ ili naučne revolucije koja obara prethodni svet znanja i zamenjuje ga novim pogledom na svet.

Jedan od klasičnih primera promene paradigme u nauci bio je prelazak sa aristotelove na kopernikovu astronomiju. Klasični pogled na svet video je kosmos kao seriju koncentričnih krugova sa zemljom fiksiranom u centru. Planete su se kretale oko zemlje a iznad njih nije bilo ničega osim božijeg carstva (Holloway 2005: 65). Ovo je vekovima bila velika priča širom Evrope sve dok anomalije koje je Kopernik identifikovao nisu prouzrokovale traženje nove paradigme u koju bi mogle da se smeste. Kopernikova revolucija pomerila je paradigmu univerzuma tako što je smestila sunce u centar našeg sistema i razvila „heliocentrični“ pogled na svet. Mogli bismo da kažemo i da je Ajnštajn odbacio Njutnov svet i doneo novu paradigmu u fizici. Sada je opšte prihvaćeno da je vizija „ravne zemlje“ diskreditovana i da prihvatamo pomerajuće tlo tektonskih ploča kao sastav sveta.

Socijalni rad i njegova veza sa istorijom vrednosti

Još jedan primer moći paradigme može se izvući iz politike nege deteta. Lorejn Foks Harding³⁴ (1997) identifikovala je četiri paradigme ili vrednosne pozicije u politici nege deteta. Prva je „*lese fer*“³⁵ i patrijarhalni pristup primenjivan do sredine devetnaestog veka koji je pokušavao da očuva privatnost porodice, a po kojem su roditelji, naročito očevi, imali moć nad detetom sa minimalnom intervencijom države. Preovladavala je slika viktorske glave porodice koja disciplinuje. To je „stav da moć u porodici ne treba da se remeti osim u ekstremnim okolnostima, i da uloga države treba da bude minimalna“ (Fox Harding 1997: 9). Krajem devetnaestog veka pojavili su se državni paternalizam i dečija zaštita. To je bila zaštita dece od strane grupe (ženskih) profesionalaca u nastajanju, i povezivana je sa porastom intervencije države kako je dvadeseti vek odmicao. Intervencija države je obično autoritarna, a rezultat je da biološke porodične veze mogu da budu potcenjene a dobra i kvalitetna nega zamenjena. Kritika državnog paternalizma u periodu nakon Drugog svetskog rata pokušala je da odbrani porodice od grube intervencije države i ponudi više nivoa pomoći i podrške. To je dovelo do pojave „branitelja srodstva ili odbrane biološke porodice“ kao dominantne paradigme. Finalna paradigma vezana za dečiju zaštitu je perspektiva dečijih prava i dečijih sloboda, u kojoj se deca smatraju nosiocima prava i sposobnim da učestvuju u procesu donošenja odluka.

Rad Foks Harding pokazuje istorijske paradigmatičke promene pozicija vrednosti vezane za politiku nege deteta u teoriji i praksi socijalnog rada. Nakon ispitivanja načina na koji se razvijaju ideje, možemo da usmerimo pažnju na promene paradigme koje su očigledne u vrednostima u socijalnom radu i socijalnoj zaštiti. Samo smo pomenuli ovaj proces uz Foks

³⁴ Lorraine Fox Harding

³⁵ *laissez faire*, ostavi da radi

Harding u prethodnom delu teksta, ali ćemo opširnije govoriti o ovoj temi. Diskusija koja sledi ispituje široke istorijske promene vrednosti u okviru socijalnog rada, socijalne zaštite i socijalnih službi. Dodatna literatura data je na kraju poglavlja za one koji žele da ispituju filozofsku osnovu vrednosti, etike i socijalnog rada.

Postoji mnogo različitih sistema vrednosti koji su mogli da budu izabrani. Na primer, arapski svet, Afrika i Kina su doprineli filozofskoj raspravi na temu pitanja vrednosti. Ipak, u pogledu uticaja i doprinosa vezanih za socijalni rad, izbor za diskusiju će uvek biti delimičan. To ne znači omalovažavanje doprinosa raznih mislilaca ili obezvređivanje znanja koje su proizveli, već pokušaj mapiranja lako razumljivog istraživanja terena vrednosti čije se nasleđe nastavlja u pomažućim i socijalnim profesijama. Korisne i opširnije komentare ove teme dali su Jeladža (1970), Midžli (1981) i Ousej-Hvedi (1990, 1993)³⁶.

Definisanje vrednosti socijalnog rada: priča u nastajanju

Rana briga ove profesije vezana za vrednost dobrotvornog rada ima svoje korene u Bibliji i religiji. Sve svetske religije podržavaju etike dužnosti, zajedničke odgovornosti, pažnje, saosećanja i brige za druge (Horner 2006: 16). Rimer³⁷ (2006: 15) tvrdi da je svrha dobrotvornog rada da se ispune Božje zapovesti. Elizabetini Zakoni za siromašne iz 1598. i 1601. godine konsolidovali su zakone o blagostanju u periodu Tjudora i imali su svoje organe u sistemima pomoći koja se pruža siromašnima od strane parohija Crkve Engleske.

U sedamnaestom veku došlo je do pojave onoga što se može nazvati „modernim vrednostima“, sa intelektualnim, kulturnim i političkim pokretom koji se kolektivno naziva prosvetiteljstvom. Karakterisao ga je povećani naglasak na vrednostima tolerancije, slobode i razumnosti. Autoritarnost, naročito verska, bila je odbačena u korist poštovanja laičkog mišljenja, povećanog skepticizma i vere u napredak, emancipaciju i naučno razumevanje (Brown 2003: 4). Za neke, socijalni rad potiče iz ovih korena (Payne 2005: 15).

Moderne vrednosti se bave razmatranjem pitanja, kao što su „Šta je ispravno da se uradi?“ ili „Kako treba da se ponašam?“ Rani doprinos takvim pitanjima dali su Džeremi Bentam i Džon Stjuart Mil³⁸. Oni su razvili etički sistem zasnovan na posledicama aktivnosti i hedonizma, i promociji sreće kao osnove etike. Ljudi uvek treba da postupaju na načine koji najveći broj ljudi čini srećnim. Ovaj oblik utilitarizma (Bentham [1789] 1970; Mill [1848] 1972) imao je značajan uticaj na društvenu, političku i pravnu reformu (Sen and Williams 1982; Glover 1990; Crisp 1997). Na polju filozofije, 1800-te godine bile su značajne u smislu doprinosa Imanuela Kanta. Kantov izazovni filozofski sistem daje nam etiku zasnovanu na dužnosti, moralnoj motivaciji i na kraju poštovanju prema drugim ljudima (Paton 1948).

U periodu vladavine kraljeva Džordž, sistemi socijalne zaštite najviše su se bavili pretnjom po javni poredak koju su predstavljali siromašni. Popravni dom bio je odgovor u osamnaestom veku, pošto ih je u Britaniji bilo 2000 do 1776. godine, što je rezultat Opšteg zakona o popravnim domovima³⁹ iz 1720-ih (Horner 2006: 18). U vreme kada je objavljen *Izveštaj o zakonu o siromašnima*⁴⁰ koji je doveo do Zakona o izmenama i dopunama Zakona o

³⁶ Yelaja (1970), Midgley (1981) i Osei-Hwedie (1990, 1993)

³⁷ Reamer

³⁸ Jeremy Bentham and John Stuart Mill

³⁹ General Workhouses Act

⁴⁰ *The Poor Law Report*

siromašnima 1834. godine desila se konsolidacija popravnih domova širom zemlje, koji su delovali kao oštre i ograničavajuće institucije koje su podsticale moralnu uzdržanost. Fuko⁴¹ (1961) naziva ovo „velikim zatočeništvom“ koje se širilo Evropom od sredine sedamnaestog veka a našlo je svoj najpotpuniji izraz u „institucionalnoj maniji“ viktorijanskog doba (Horner 2006: 19). „Ludaci, idioti i imbecili“ zatvarali su se u ove ustanove, daleko od slavljeničkog raskoša viktorijanskih javnih zgrada. Horner (2006: 21) ukazuje na to da je ovaj period izbacio niz reformatora srednje klase, kao što su Elizabet Fraj, Florens Najtingejl, Meri Karpenter, Oktavija Hil, Dr Barnardo, general But, Edvin Čedvik, Edvard Foster, Dr Tomas Arnold i Lord Šaftsburi⁴². Iako je moralno obrazovanje bilo deo programa ovih reformatora, postojala je rastuća svest o drugim izvorima poteškoća za ljude. Do 1900. godine, u suštini verska osnova dobrotvornog rada ustupila je mesto sekularnim idejama socijalne zaštite.

Rimer (2006) daje uvid u istorijsku pojavu baze vrednosti u socijalnoj zaštiti. Vrednosti i etika su kamen temeljac misije socijalne zaštite i uključuju normativna razmatranja o tome šta treba da se uradi u smislu njene etičke orijentacije. Rimer kaže da evolucija vrednosti i etike socijalnog rada ima četiri zasebne faze: period moralnosti; period vrednosti; period etičke teorije i donošenja odluka; i period etičkih standarda i upravljanja rizicima (2006: 5).

Period moralnosti, kada je socijalni rad postao profesija, više se bavio moralom klijenta nego vrednostima ljudi iz prakse. Glavni zadatak bio je odgovaranje na „prokletstvo siromaštva“ (Paine 1880) i organizovanje pomoći. Rimer (2006: 5) kaže da je ovo dovelo do paternalističkih pokušaja da se ojača moralna čestitost „neposlušnih“ klijenata, a društvene reforme su odražavale ovo – na primer, pokreti „kuće za boravak“ u SAD. Društvo za organizaciju humanitarne pomoći i suzbijanje prosjačenja⁴³, koje se kasnije pretvorilo u Društva humanitarnih organizacija u UK, imalo je za cilj da podigne moralni ugled pojedinaca i društva (Bisman 2003). „Najvažniji uvid koji su nam organizatori humanitarnih akcija ostavili bio je njihov pogled na društvo kao moralnu zajednicu ... telo ljudi koje na okupu drže intimna osećanja odgovornosti, ljubavi i dužnosti, brige i deljenja“ (Leiby 1984: 535). Ove moralne dileme postavile su temelje za neke od primarnih vrednosti socijalnog rada, naglašavajući važnost individualne vrednosti i dostojanstva, i službe čovečanstvu (Bisman 2003: 112).

Rani dvadeseti vek bio je svedok promene brige od moralnosti klijenta prema strukturnim problemima društva, kao što su stanovanje, zdravstvo, sanitarni uslovi, zapošljavanje i siromaštvo. U kontekstu UK, ovo je kulminiralo u Beveridžovom izveštaju⁴⁴ iz 1942. godine koji je objavio „rat želji“ da se treba pozabaviti ovim strukturnim problemima. Nastajuća klasa profesionalaca u oblasti zaštite razvila je ono što bismo mogli da nazovemo „tradicionalnim socijalnim radom“.

„Tradicionalni“ socijalni rad se vidi kao „tehničko upravljanje ličnim problemima i održavanje reda“ (Rojeck *et al.* 1988: 1) i obično se sastoji iz „primljenih ideja“ vezanih za profesionalne vrednosti i standarde prakse. Često im se pristupalo u formi nabiranja. Bistek⁴⁵, katolički sveštenik, napravio je jedan od ranih i uticajnih pristupa praksi u formi nabiranja koje je uključivalo: individualizaciju; svrsishodno izražavanje osećanja; kontrolisanu emotivnu

⁴¹ Foucault

⁴² Elizabeth Fry, Florence Nightingale, Mary Carpenter, Octavia Hill, Dr Barnardo, General Booth, Edwin Chadwick, Edward Foster, Dr Thomas Arnold and Lord Shaftesbury

⁴³ The Society for Organizing Charitable Relief and Reprising Mendicity

⁴⁴ *Beveridge Report*

⁴⁵ Biesteck

uključenost; prihvatanje; pristup bez osuđivanja; samoopredeljenje klijenta; i poverljivost (Biesteck 1957).

U SAD u toku 1950-ih, Nacionalno udruženje socijalnih radnika (NUSR 1958)⁴⁶ napravilo je listu osnovnih vrednosti socijalnog rada: poštovanje „individualne jedinstvenosti“; pravo na „ostvarivanje punog potencijala svakog pojedinca“; i tolerancija „razlika koje postoje između pojedinaca“ (Rojeck *et al.* 1988: 6). Glavni otpor ovom pristupu razvio se 1960-ih sa radikalnim socijalnim radom, širokom crkvom koja je nastala od teorije etiketiranja, kritičke psihoanalize, marksizma, feminizma i teorije diskursa. Kritika tradicionalnog socijalnog rada bila je da je on imao neistorijski pogled na vrednosti socijalnog rada i da je zanemario kontekst u kojem se društvene vrednosti javljaju i menjaju. Dalja kritika bila je da se zanemaruju strukturne sile koje dovode do ličnih i društvenih problema (Rojeck *et al.* 1988: 2).

Pojava radikalnog izazova

Humanizam i egzistencijalizam su takođe bili uticajni kao i uspostavljene filozofske teorije. Humanizam kaže da ljudska bića imaju sposobnost da rezonuju, prave izbore i deluju slobodno, nezavisno od religije. Pajm (2005: 182) tvrdi da je humanizam stekao naklonost kao deo sekularizacije blagostanja koja ga je odvojila od crkvi 1800-ih godina. Karl Rodžers⁴⁷ (1951, 1961) najuticajniji je autor koji je pisao o humanističkim idejama i idejama gde su ljudi najbitniji. On predlaže tri elementa u odnosima, navodeći da klijenti treba da vide radnike kao istinske i kongruentne (koji odražavaju stvarne stavove i ličnost koju ne nameću klijentima), da radnici treba da imaju bezuslovan pozitivan obzir prema klijentima, i da treba da imaju empatiju prema klijentima.

Egzistencijalizam je izgrađen na ideji ljudi kao slobodnih, jedinstvenih pojedinaca čijem „postojanju prethodi suština“. Sartrovo delo „Biće i ništavilo“⁴⁸ (1943) fokusirano je na ovaj pojam slobodne volje i na značenje koje ljudi stvaraju. Doprinos egzistencijalizma socijalnom radu ogleđa se kroz antipsihijatrijski pokret i rad R. D. Lejnga⁴⁹. Njegova najpotpunija skorašnja primena u socijalnom radu bila je od strane Tompsona⁵⁰ (1992).

Do 1960-ih godina, socijalni rad je kao profesija postao pokret za samorefleksiju i „pojašnjenje vrednosti“ (Reamer 2006: 6) koji preispituje vrednosnu osnovu socijalnog rada. Taj pokret je koristio dostignuća u srodnim disciplinama, kao što su psihoterapija i socijalna politika, i iz društvenih i političkih borbi, kao što su pokreti za građanska prava i oslobađanje žena. Socijalni radnici su počeli da sve više preispituju svoju sopstvenu bazu vrednosti i njihovu vezu sa svojom profesijom. Obuka u socijalnom radu ispitala je širok spektar emancipatorskih pitanja, kao što su socijalna jednakost, prava na zaštitu, diskriminacija i opresija.

U kontekstu Ujedinjenog Kraljevstva, radikalni socijalni rad predstavljen od strane marksističke društvene i političke teorije video je primljene ideje „zaštite“ i „brige“ kao deo istorijske misije socijalnog rada da pomogne kapitalizmu obezbeđujući poslušnu i zdravu radnu snagu i rešavajući najgore ispađe kapitalizma (Corrigan and Leonard 1978). Ideološka dimna zavesa socijalnog rada bila je da „okriviti žrtvu“ i da locira društvene probleme kao slučajeve

⁴⁶ National Association of Social Workers (NASW 1958)

⁴⁷ Carl Rogers

⁴⁸ *Being and Nothingness*

⁴⁹ R.D. Laing

⁵⁰ Thompson

individualnih neuspeha, a ne kao strukturno definisane probleme. Glavna briga vrednosne osnove radikalnog socijalnog rada bila je fokus na jednakosti, shvaćen u marksističkom smislu preraspodele prihoda i bogatstva, kao i pojam pravde izgrađen na toj preraspodeli. Bejli i Brejk⁵¹ (1975, 1980) tvrde da je radikalna praksa „u suštini razumevanje položaja potlačenih u kontekstu društvene i ekonomske strukture u kojoj žive“ (Bailey and Brake 1975: 9). Socijalni rad pod uticajem marksizma bio je kritikovan od strane feminista jer se previše fokusirao na klase i jer je zanemarivao porodicu, pol, seksualnost, patrijarhat i nasilje u porodici, kao i pitanja kulture i etničke pripadnosti (Ahmed 1990; Martin and Martin 1995).

Tokom 1970-ih godina došlo je do porasta interesovanja za široku temu primenjene ili profesionalne etike, što je, kako Rimer (2006: 6) kaže, takođe imalo uticaja na etiku socijalnog rada. Veoma važni slučajevi vezani za neuspeh socijalnog rada konsolidovali su ovaj proces. Period „etičke teorije i donošenja odluka“ bio je karakterističan za ovaj procvat primenjene etike i veće etičko razmatranje. Kada govorimo o etici socijalnog rada, Plantova knjiga *Social and Moral Theory in Casework*⁵² (1970) predstavlja jedan od prvih održivih pokušaja preispitivanja filozofske vrednosne osnove socijalnog rada. Prethodni pokušaji bili su manje zasnovani na filozofiji (Biestek 1957; Hollis 1964) i imali su oblik „liste pristupa“ tipovima vrednosti kojima socijalni radnici treba da budu privrženi. Hant⁵³ (1978) je pokušao filozofski opravdano ispitivanje vrednosne osnove i ukazao na to da je sastavljeny od jedinstvenosti i vrednosti svake pojedinačne ljudske ličnosti, prava na samoopredeljenje, postojanja i vrednosti slobode, postojanja obaveza, i još mnogih verovanja o „dobrom životu“ i „dobrom društvu“.

U Britaniji 1970-ih godina, Britansko udruženje socijalnih radnika (BUSR 1975)⁵⁴ napravilo je listu u svom etičkom kodeksu koja je uključivala principe „samoopredeljenja“, „neosuđivanja“, „saosećanja“, „profesionalne odgovornosti“ i „poverljivosti“. Za Pejna (2005: 233) kraj ove ere označen je opštim političkim događajima u mnogim zapadnim zemljama koji su podstakli razvoj „nove desnice“ konzervativnih uprava. Konzervativni pristupi društvenim vrednostima izgrađeni su na dva načela – da je pojedinac najvažniji i da privatna aktivnost treba da se bavi socijalnim problemima. Pojedinačni neuspesi su krivi za situaciju neke osobe iako postoji ključna uloga za moralnost porodice i društva u okviru socijalizacije pojedinaca u oblike pravilnog ponašanja.

Osamdesete godine dvadesetog veka bile su „prelomni momenat koji je dramatično izmenio razumevanje i pristup socijalnih radnika etičkim problemima“ (Reamer 2006: 9). Barklijev izveštaj⁵⁵ (1982:145) o budućnosti socijalnog rada kaže da socijalni radnici treba da rade na načine da prepoznaju ljude koji imaju potrebu za „poštovanjem“, „razumevanjem“, „pravdom“ i „jednakošću“. Poštovanje (vrednost urođenog dostojanstva i vrednosti ljudskih osoba), individualizacija (jedinstvenost pojedinaca) i poverljivost su u središtu jezika socijalnog rada (Timms 1983; Clark and Asquith 1985). Od 1980-ih pa nadalje, postojala je sve veća briga za socijalni rad kako bi odgovorio etničkim i kulturološkim dimenzijama rešavajući anti-opresivne pristupe i kulturološku i etničku osetljivost (Thompson 1993, 2003a, 2003b; Darymple and Burke 1995; Dominelli 1997, 2002).

Pomaci u filozofiji i u društvenoj teoriji su takođe doprineli paradigmatiskim promenama vrednosti socijalnog rada. Analiza diskursa je promenila mesto ideji da je jezik socijalnog rada

⁵¹ Bailey and Brake

⁵² *Socijalna i moralna teorija u radu na slučajevima*

⁵³ Hunt

⁵⁴ British Association of Social Workers (BASW 1975)

⁵⁵ Barclay Report

neutralan ili formalna i tehnička vežba mešanja u ljudske živote. Pojam diskursa ukazuje na to da su odnosi moći svojstveni jeziku i da pomažu da se oblikuje realnost koju pojedinci i grupe zauzimaju. Kao takav, jezik je ključan za moć socijalnog rada – na primer, tako što definiše ljude kao „abnormalne“, „devijantne“, „delikventne“ i „izložene riziku“. Najjednostavniji primer ovoga je da razmatramo pojmove „muškarac“ i „žena“. Žena se sastoji od „muškarca“ „*w(man)*“, uvek joj treba „muškarac“ da bude prisutan kako bi mogla da definiše sebe, muškarac je na prvom mestu. Francuski filozofi poststrukturalizma koji su imali uticaja na teoriju diskursa, kao što je Žak Derida⁵⁶ (1976), ukazuju na to da ako želimo da jasno prikazemo odnose moći koji proističu iz društvenog života, „muškarac“ treba da se piše „*wø(man)*“. Žene su predstavljene kao pasivne, majke, pokorne, poslušne, čestite i emotivne, dok su muškarci prikazani kao aktivni, poslovni, odlučni, racionalni i razumni (Spender 1980). Postmodernizam, „ne toliko teorijska perspektiva koliko stil teoretisanja“ (Thompson 2003b: 55) kulminacija je tih dostignuća.

Savremena situacija u pomažućim zanimanjima

Tokom 1990-ih došlo je do pojave narednog paradigmatškog pristupa sa temama kao što su anti-opresija, osnaživanje i zastupanje. Anti-opresivna praksa (Thompson 1993; Dominelli 1996) stavlja radnika i korisnika usluga u širi strukturni kontekst, fokusirajući se na socijalne razlike, lične i političke veze, moć, istoriju i refleksivnost (Clifford 1995). Osnaživanje podrazumeva pružanje podrške korisnicima usluga da identifikuju čitav spektar mogućnosti, dobrih strana i kvaliteta potrebnih da zadovolje svoje potrebe. Solomon (1976), Li (2001) and Gutierrez i saradnici (1998)⁵⁷ su predstavnici pokušaja da se razvije osnaživanje kao centralni pristup kao i osnovnu vrednost. Zastupanje kao pozitivni doživljaj sebe, znanje i strategije za dobijanje ciljeva glavni su argument Rouza i Bleka⁵⁸ (1985), a Brandon⁵⁹ i saradnici (1995) su postavili ovu vrednost u srce modernog socijalnog rada i socijalne zaštite.

Profesionalne kompetencije su takođe doprinele sadašnjoj klimi vrednosti socijalnog rada, kao što su saosećanje, rasuđivanje, pouzdanost, integritet i savesnost. Saosećanje je osobina koja kombinuje aktivno interesovanje za tuđe blagostanje sa svešću i emocionalnim odgovorom u vidu simpatije, nežnosti i nelagodnosti za tuđu nesreću (Reamer 2006: 31). Rasuđivanje se odnosi na sposobnost da se „osetljivi uvid, oštar sud i razumevanje sprovedu u delo“ bez predrasuda (Reamer 2006: 31). Pouzdanost je oslanjanje na drugu osobu da postupa sa pravim motivima i odgovarajućim moralnim normama (Reamer 2006: 31). Integritet se odnosi na ispravnost, celovitost i pouzdanost moralnog karaktera pojedinca koji ima jasno (koherentno) razumevanje sebe u pogledu svojih emocija, težnji i znanja, uz privrženost moralnim normama (Reamer 2006: 31). Biti savestan znači raditi ono što je ispravno i ulagati odgovarajući napor da se pridržavaš toga (Reamer 2006: 32). Ovo su glavne vrline koje Bičam i Čildres⁶⁰ (2001) nude kao kritički važne u radu koji obavljaju profesionalci.

Postoje opasnosti u ovoj vrsti pristupa sa listama u smislu da se ljudima iz prakse ostavlja malo više od skupa fiksiranih vrednosti koje treba da primene u kompleksnim situacijama.

⁵⁶ Jacques Derrida

⁵⁷ Solomon (1976), Lee (2001) and Gutiérrez et al. (1998)

⁵⁸ Rose and Black

⁵⁹ Brandon

⁶⁰ Beauchamp and Childress

Bičam i Čildres (2001) tvrde da su takve vrednosti povezane sa četiri osnovna moralna principa. *Autonomija* je samostalno određivanje pravca i samoupravljanje oslobođeno od kontrolišućih smetnji. Odnosi se na to da postanete pisac svoje sudbine oslobođen kontrole drugih. *Dobročudnost* je obaveza da ne činite zlo drugima. *Dobročinstvo* uključuje altruizam, ljubav i humanost i sugeriše dela koja se odlikuju dobrotom, milosrđem i dobrotvornim radom (Rimer 2006: 32). *Pravda* je težak termin koji se odnosi na pravičnost, jednakost i odgovarajući tretman u svetlu onoga što se duguje nekoj osobi. Usko je povezana sa jednakošću i pravima. Ovaj skup vrednosti uključuje profesionalne kompetencije i osnovne moralne principe koji pokrivaju Šardlouvove⁶¹ (2002) ekspanzivne, restriktivne i vrednosti srednjeg ranga.

Najnovija faza etike socijalnog rada je sazrevanje etičkih pitanja i značajna ekspanzija etičkih standarda da se usmerava ponašanje ljudi iz prakse i povećano znanje o profesionalnom nemaru i odgovornosti (Reamer 2006: 9). Period upravljanja rizikom konsolidovan je događajima kao što je kodeks ponašanja za radnike u socijalnoj zaštiti napravljen od strane Opšteg odbora za socijalnu zaštitu⁶². Ovaj kodeks (General Social Care Council 2004) sadrži šest izjava koje treba da usmeravaju i informišu o vrednostima socijalnog rada i praksi socijalnih radnika. One su:

1. Štiti prava i promoviši interese korisnika usluga i negovatelja.
2. Trudi se da uspostaviš i održavaš poverenje korisnika usluga i negovatelja.
3. Promoviši nezavisnost korisnika usluga istovremeno ih štiteći od opasnosti koliko je god to moguće.
4. Poštuj prava korisnika usluga pokušavajući da obezbediš da njihovim ponašanjem ne ugrožavaju sebe ili druge ljude.
5. Održi poverenje javnosti i veru u službe socijalne zaštite.
6. Budi odgovoran za kvalitet svog rada i preuzmi odgovornost za održavanje i unapređenje svojih znanja i veština.

Promenljiva priroda socijalne zaštite, socijalnih usluga i socijalnih zanimanja promovisala je još dva savremena dostignuća vezana za vrednosti. Prvo je trend prema „međuprofesionalnom“ radu. Kolaborativni radni aranžmani znače da su problemi ili usluge uzeti u razmatranje ili izvršeni zajedničkim naporom grupa profesionalaca. Medicinski radnici koji proveravaju uslove za život na terenu (*health visitors*), socijalni radnici, školski psiholozi i policajci bili bi jedan od primera interpersonalnog rada. Partnerstva za obnavljanje (*regeneration partherships*) za borbu protiv društvenih problema unutar zajednice ili susedstva često uključuju „međuagencijski“ rad između profesionalaca. „Modernizacija“ ili „agenda modernog upravljanja“ Novog laburizma stavlja akcenat na „udruženu“ politiku i praksu. Međuprofesionalni rad zahteva fokus na vrednostima svake profesije i mogućnost suprotstavljanja vrednosti između svake profesije.

Slično tome, pojavili su se još odbrambeniji načini rada. Benks⁶³ (2004: 8) tvrdi da „nova odgovornost“ uključuje niz mera za odgovornost koje su se razvile sa rastom „novog menadžerijalizma“ ili „novog javnog upravljanja“ sa kraja dvadesetog veka. Velike promene u isporuci blagostanja i uvođenje unutrašnjih tržišta predstavljaju zanimljive izazove za vrednosnu osnovu profesija koje rade u socijalnoj zaštiti. Postoji zabrinjavajući trend u radu sa brucošima

⁶¹ Shardlow

⁶² General Social Care Council

⁶³ Banks

koji Rimer (2006: 19) naziva „amoralističkom paradigmom“. Ovo karakteriše odsustvo vrednosnih ili normativnih koncepata ili orijentacija što je očigledno u tehničkom, menadžerskom ili proceduralnom pristupu socijalnom radu. Čin „poštovanja pravila“ ili regulatornog okvira, nekritički i bez pogovora, bio bi primer takvog amoralističkog delovanja. Postoji bojazan da su nas savremeni razvoji u oblasti socijalne zaštite vratili na početnu tačku tradicionalnog socijalnog rada kao tehničkog upravljanja ličnim problemima i održavanja reda. Izazov je da se prevaziđe ova paradigma i da se oživi vrednosna osnova socijalne zaštite. Izazovi globalizacije, novih tehnologija, propisa i politike vlade odrediće agendu za nove načine na koje definišemo vrednosti.

Kako bi se vratio na pojam promene paradigme u profesionalnim vrednostima, Benks (2004) tvrdi da promene u vrednostima „nisu označile revoluciju“ već „niz potresa, ljuštenja temelja, zahtevajući neko obnavljanje i rekonstruisanje, ali zasnovane na čvrstim tradicijama iz prošlosti, stalno se razvijajući i menjajući“ (str. 194). Upravo je ovo zajedničko ali promenljivo zemljište koje čini teren vrednosti. Naš zadatak je da obeležimo put i da uživamo u putovanju.

Reference

- Ahmed, B. (1990) *Black Perspectives in Social Work*. Birmingham: Venture.
- Bailey, R. and Brake, M. (eds) (1975) *Radical Social Work*. London: Edward Arnold.
- Bailey, R. and Brake, M. (eds) (1980) *Radical Social Work and Practice*. London: Edward Arnold.
- Banks, S. (2004) *Ethics, Accountability and the Social Professions*. London: Palgrave.
- Barclay Report (1982) *Social Workers, their Roles and Tasks*. London: Bedford Square Press.
- BASW (British Association of Social Workers) (1975) A code of ethics for social work, in D. Watson (ed.) *A Code of Ethics for Social Work: The Second Step*. London: RKP.
- Beauchamp, T. and Childress, J. (2001) *Principles of Biomedical Ethics*, 5th edn. New York: Oxford University Press.
- Bentham, J. ([1789] 1970) *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation*. London: Athelone Press.
- Bernstein, S. (1970) *Further Explorations in Groupwork*. London: Bookstall.
- Biesteck, F. (1957) *The Casework Relationship*. London: George Allen & Unwin.
- Bisman, C. (2003) Social work values: the moral core of the profession, *British Journal of Social Work*, 34(1): 9–123.
- Brandon, D., Brandon, A. and Brandon, T. (1995) *Advocacy: Power to People with Disabilities*. Birmingham: Venture.
- Brayne, H. and Carr, H. (2003) *Law for Social Workers*, 8th edn. Oxford: Oxford University Press
- Brown, S. (ed.) (2003) *British Philosophy and the Age of Enlightenment*. London: Routledge.
- Clark, C. and Asquith, S. (1985) *Social Work and Social Philosophy*. London: RKP.
- Clifford, D.J. (1995) Methods in oral history and social work, *Journal of the Oral History Society*, 23(2).
- Corrigan, P. and Leonard, P. (1978) *Social Work Practice under Capitalism: A Marxist Approach*. London: Palgrave Macmillan.
- Crisp, R. (1997) *Mill on Utilitarianism*. London: Routledge.

- Dalrymple, J. and Burke, B. (1995) *Anti-oppressive Practice: Social care and the Law*. Buckingham: Open University Press.
- Derrida, J. (1976) *Of Grammatology*. Baltimore, MA: John Hopkins University Press.
- Dominelli, L. (1996) Deprofessionalising social work: anti-oppressive practice, competencies and post-modernism, *British Journal of Social Work*, 26: 153–75.
- Dominelli, L. (1997) *Anti-Racist Social Work Theory*, 2nd edn. Basingstoke: Palgrave.
- Dominelli, L. (2002) *Anti-Oppressive Social Work Theory and Practice*. Basingstoke: Palgrave.
- Foucault, M. (1961) *Folie de deraison: histoire de la folie à l'age classique*. Paris: Plon.
- Fox Harding, L. (1997) *Perspectives in Child Care Policy*, 2nd edn. London: Longman.
- General Social Care Council (2004) *Codes of Practice*. London: General Social Care Council.
- Glover, J. (ed.) (1990) *Utilitarianism and its Critics*. London: Macmillan.
- Grayling, A.C. (2004) *What is Good? The Search for the Best way to Live*. London: Phoenix.
- Gutiérrez, L.M., Parsons, R.J. and Cox, E.O. (1998) *Empowerment in Social Work Practice: A Source Book*. Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.
- Hamlyn, D.W. (1987) *The Penguin History of Western Philosophy*. Harmondsworth: Penguin.
- Heywood, A. (2005) *Political Ideologies*. London: Palgrave.
- Hollis, F. (1964) *Casework: A Psychosocial Therapy*. New York: Random House.
- Holloway, R. (2005) *Looking in the Distance: The Human Search for Meaning*. Edinburgh: Canongate.
- Horner, N. (2006) *What is Social Work: Context and Perspectives*, 2nd edn. Exeter: Learning Matters.
- Hunt, L. (1978) Social work and ideology, in N. Timms and D. Watson (eds) *Philosophy in Social Work*. London: RKP.
- Kuhn, T. (1970) *The Structure of Scientific Revolutions*. Chicago: Chicago University Press.
- Lee, J.A.B. (2001) *The Empowerment Approach to Social Work: Building the Beloved Community*. New York: Columbia University Press.
- Leiby, J. (1984) Charity organization reconsidered, *Social Service Review*, December: 52–38.
- Martin, E.P. and Martin, J.M. (1995) *Social Work and the Black Experience*. Washington: NASW Press.
- Midgley (1981) *Professional Imperialism: Social Work in the Third World*. London: Heinemann.
- Mill, J.S. ([1848] 1972) *Utilitarianism, Liberty, Representative Government*. London: Dent.
- NASW (National Association of Social Workers) (1958) Working definitions of social work practice, *Social Work*, 3(April): 5–9.
- Osei-Hwedie, K. (1990) Social work and the question of social development in Africa, *Journal of Social Development in Africa*, 5(2): 87–99.
- Osei-Hwedie, K. (1993) The challenge of social work in Africa: starting the indigenization process, *Journal of Social Development in Africa*, 8(1): 19–30.
- Paine, R.T. Jr. (1880) The work of volunteer visitors of the Associated Charities among the poor, *Journal of Social Science*, 12: 113.
- Paton, H.J. (trans.) (1948) *The Moral Law: Kant's Groundwork on the Metaphysics of Morals*. London: Hutchinson.
- Payne, M. (2005) *Modern Social Work Theory*, 3rd edn. London: Palgrave.
- Plant, R. (1970) *Social and Moral Theory in Casework*. London: RKP.
- Rachels, J. (2003) *The Elements of Philosophy*. London: McGraw-Hill.
- Reamer, F.G. (2006) *Social Work Values and Ethics*, 2nd edn. New York: Columbia University Press.

- Rogers, C. (1951) *Client-centred Therapy: Its Current Practice, Implications and Theory*. London: Constable.
- Rogers, C. (1961) *On Becoming a Person: A Therapist's View of Psychotherapy*. London: Constable.
- Rojeck, C., Peacock, G. and Collins, S. (1988) *Social Work and Received Ideas*. London: Routledge.
- Rose, S.M. and Black, B.L. (1985) *Advocacy and Empowerment: Mental Health Care in the Community*. Boston, MA: Routledge & Kegan Paul.
- Russell, B. (1961) *History of Western Philosophy*. London: George Allen & Unwin.
- Sartre, J.P. (1943) *Being and Nothingness*, trans. H. Barnes. London: Methuen.
- Sen, A. and Williams, B.A.O. (eds) (1982) *Utilitarianism and Beyond*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Shardlow, S. (2002) Values, ethics and social work, in R. Adams, L. Dominelli and M. Payne (eds) (2002) *Social Work: Themes, Issues and Critical Debates*, 2nd edn. London: Palgrave.
- Solomon, J. (1976) *Black Empowerment: Social Work in Oppressed Communities*. New York: Columbia University Press.
- Spender, D. (1980) *Man Made Language*. London: RKP.
- Thompson, N. (1992) *Existentialism and Social Work*. Aldershot: Avebury.
- Thompson, N. (1993) *Anti-Discriminatory Practice*. London: Macmillan.
- Thompson, N. (2003a) *Anti-Discriminatory Practice*, 3rd edn. Basingstoke: Palgrave.
- Thompson, N. (2003b) *Promoting Equality: Challenging Discrimination and Oppression in the Human Services*. Basingstoke: Macmillan.
- Timms, N. (1983) *Social Work Values: An Enquiry*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Vigilante, J. (1974) Between values and science: education for the professional during a moral crisis or is proof truth? *Journal of Education for Social Work*, 10(3): 107–15.
- Yelaja, S.A. (1970) Towards a conceptualization of the social work profession in India, *Applied Social Studies*, 2(1): 21–6.
- Younghusband, E. (1967) *Social Work and Social Values*. London: Allen & Unwin.

Dodatna literatura

Oni koji žele da saznaju više o filozofskoj osnovi pojave vrednosti mogu da konsultuju knjigu Bertranda Rasela *History of Western Philosophy* (1961, London: George Allen & Unwin) ili pristupačnu Hemlinovu (1987) knjigu *The Penguin History of Western Philosophy*. Lakše uvode u sisteme filozofske misli, iako bez eksplicitnog fokusa na vrednosti, dali su: Gorder, J. (1995) *Sophie's World: A Novel About the History of Philosophy* (London: Pheonix) i Pirsig, R. (1974) *Zen and the Art of Motor Cycle Maintenance: An Inquiry into Values* (London: Bodley), kao i Pirsig, R. (1992) *Lila: An Enquiry into Morals* (London: Black Swan).

VEŽBANJE 1

Istorijski kontekst vrednosti – poster prezentacije

Ovo vežbanje zahteva grupu od najmanje 10-15 studenata, ali najbolje funkcioniše sa većom grupom (40-50 je odlično). Ako imate manju grupu onda ćete morati da izaberete niz imena i pojmova koji pokrivaju širok spektar – na primer, od Sokrata do današnjeg dana.

Cilj je da učesnici rade u parovima, a svaki par treba da dobije ključnog mislioca ili koncept specifičan za pojam VREDNOSTI. Oni uzimaju to ime ili koncept i „mapiraju“ ključne mislioce/ideje koje su doprinele našem razmišljanju o tome šta je oblikovalo pomažuća zanimanja kakva danas poznajemo, u formi poster prezentacije.

Studentima treba nasumično dati ime ili koncept koji se odnosi na vežbanje – na primer, Platon, Tomas Hobs, R. D. Lejng, pokret za građanska prava, profesionalni kodeksi prakse. Oni treba da pronađu što više informacija o ovoj osobi ili pojmu i prikažu ih u umetničkoj formi na velikom posteru formata A1.

Ako ste nastavnik, predavač ili trener i imate određenu orijentaciju u nastavi (psihologija, kriminologija, medicinska nega, itd.) trebalo bi da ponudite imena osoba koje su važne za vašu profesiju.

Studentima treba dati najmanje dve do tri nedelje da pripreme svoje postere a potom, na dan prezentacije, svi poster treba da budu stavljeni na „vremenski kontinuum“ u odnosu na istorijski kontekst njihove teme. Ovo stvara veoma moćan redosled ideja u istorijskom kontekstu i pomaže studentima da uspostave veze sa istorijskim borbama u svojoj struci. Ovakve sesije mogu da traju i do tri sata (na primer, ako imate 50 studenata od kojih je svako napravio po jedan poster) zato što svi studenti treba da „posete“ svaki poster. Zbog toga ovo vežbanje treba da bude strukturisano tako da svi studenti dobiju priliku da postavljaju pitanja o svim temama postera.

Ovo vežbanje je uzbudljivo i moćno, i veoma retko ne uspeva da, u živopisnom i dramatičnom obliku, ponudi primere razvoja ključnih mislioca i ideja od najranijih vremena do današnjeg dana.

Ovo vežbanje se može zaključiti kratkom prezentacijom od strane predavača/trenera o tome kako naše sadašnje ideje o vrednostima mogu da se prate unazad kroz vreme.

VEŽBANJE 2

Istorija moje lične baze vrednosti

Ovo je kompleksno i izazovno vežbanje za studente koje ima prvenstveno reflektivni kontekst (treba da očekujemo da studenti donekle razumeju reflektivnu praksu). U nizu strukturisanih vežbanja, studenti istražuju kako se njihova sopstvena baza vrednosti formirala i kako se razvijala.

NEKI PROBLEMI:

- Zato što su ova vežbanja veoma lična, fasilikator pomaže studentima u smislu potrebe da održe njihove granice i ostanu „na zemlji“. Pod izrazom „na zemlji“ mislimo na to da je

student u mogućnosti da istražuje pitanja i da može da se nosi sa emotivnim sadržajem. Ovo nije prilika za terapiju ili grupa za „terapiju“.

- Ako sesiju nadgleda fasilitator, treba da postoji jasan dogovor oko studenata koji su odgovorni sa samoregulaciju. S vremena na vreme možemo biti iznenađeni „skrivenim“ osećanjima ili iskustvima koja nismo u potpunosti shvatili. Zaista, neki učenici će biti oni koji su preživeli zlostavljanje dece, koji su nedavno iskusili gubitak, ili kojima će istraživanje njihove „porodice“ ili porekla biti neizdrživi. *Fasilitator treba da pomogne studentima da sami sebe prate i da vode računa kada se radi ovo vežbanje. Ako se pojave problemi, fasilitator treba da preuzme odgovornost da proveriti da li je student u redu, i da li mu/joj treba samo malo prostora da udahne vazduh ili pauza. Ostali studenti ne bi trebalo da budu uvučeni u ove probleme.* Molimo vas, nemojte da dozvolite da vas ovo odvrati od onoga što može da bude veoma obogaćujuće vežbanje!

VEŽBANJE 3

Orijentacija

Studenti treba da nađu fotografiju, objekat, pesmu, knjigu,... bilo šta što im je značajno i to podele sa grupom od najviše pet drugih studenata. Fasilitator treba da postavi osnovna pravila gde svi ostali studenti moraju da slušaju i ne smeju da prekidaju. Veoma je korisno da fasilitatori daju jedan svoj primer; ovo je primer Džima Vajlda, pesma Horhea Luisa Borhesa o pripadanju, i mnogo više od toga:

Jednostavnost

Metalna ograda u dvorištu
otvara se lakoćom okretanja stranice
u često čitanoj knjizi,
i, kada uđemo unutra, naše oči
nemaju potrebu da se zadržavaju na objektima
koji su već fiksirani i precizno zabeleženi u pamćenju.
Ovde su navike i misli i privatni jezik
koje sve porodice izmišljaju
za mene svakodnevnih stvari.
Koja potreba je tamo da govoriš
ili da se pretvaraš da si neko drugi?
Cela kuća me zna,
oni su svesni mojih briga i slabosti.
Ovo je najbolje što može da se dogodi –
ono što će nam Raj možda dodeliti:
da ne budeš pitan ili obavezan da uspeš
već da jednostavno budeš pušten unutra
kao deo neosporne Realnosti,
kao kamenje na putu, kao drveće.

Nakon što studenti završe svoje zadatke, trebalo bi da im se da vreme da podele svoja razmišljanja u većim grupama.

VEŽBANJE 4

Porodica iz koje potičem i zadržane vrednosti

Fasilitator treba da pomogne studentima da se sete neke važne porodične vrednosti iz njihovog detinjstva. To bi trebalo da bude vrednost koja je studentima i sada važna u njihovim životima. Ovo mogu da podele sa celom grupom ako žele. Primeri mogu da budu „svi ljudi su jednaki“ ili „nuklearni rat je loš“.

VEŽBANJE 5

Moje neodabrane vrednosti

Fasilitator treba da pomogne studentima da se sete neke vrednosti iz detinjstva koju su odbacili i da istraži šta je zamenilo tu vrednost. I ovo bi mogli da podele sa celom grupom ako žele.

VEŽBANJE 6

Mapiranje moje baze vrednosti

Fasilitator bi trebalo da uputi studente da uzmu veliki list papira i da razmišljaju o njemu kao o mapi njihovih vrednosti. Centar predstavlja „fundamentalne“ stvari za koje smatraju da će uvek biti deo njih. Oni potom mapiraju druge stvari dok ne dostignu ivicu papira na kojoj se nalaze reči, problemi i ideje koje su osetljive ili ne toliko bitne. Fasilitator može da pomogne tako što će dati studentima listu koju će oni koristiti kao osnovu koju treba nadograditi.

Ovo vežbanje može da traje do 30 minuta. Može da bude jednostavno, sa rečima u jednoj boji, ili prošireno, sa slikama, šablonima, citatima, itd. – detaljnije verzije mogu da zahtevaju da studenti rade na njima van učionice pre nego što ih vrate i podele sa ostalima. Ovo je dobro vežbanje da se pomogne studentima da zaista razmisle o problemima i iskustvima koje drže naše vrednosti na svom mestu. Varijacija na ovo može da bude da se na ivice papira stave stvari koje destabilizuju ili ugrožavaju naše vrednosti, što stvara neke zanimljive teme za debatu.

Sva ova vežbanja mogu da budu napravljena za „samostalne“ oblike učenja ili kao deo modula u kojem studenti mogu da koriste ova iskustva u nekom zadatku ili portfoliju. Vrednosti su od fundamentalnog značaja za razvoj dobre prakse, ali su one stalno ugrožene od strane društva u kome živimo i potrebe da budu ponovo ispitane od strane studenata a potom i potvrđene tokom karijere pojedinca.

drugo poglavlje

VREDNOSNA OSNOVA SOCIJALNOG RADA: LJUDSKA PRAVA I SOCIJALNA PRAVDA U TEORIJI I PRAKSI

Sara Benks

Pisanje i pričanje o vrednostima
Nedokučivost „vrednosti“
Vrednosna osnova socijalnog rada
Da li su ove izjave vrednosti dovoljne?
Zaključni komentari: potvrđivanje naše baze vrednosti
Reference
Dodatna literatura
Vežbanja

Ovo poglavlje istražuje koncept „vrednosne osnove“ u socijalnom radu. Govori se o tome šta podrazumevamo pod tim terminom, koje bi suštinske vrednosti socijalnog rada mogle biti, kako su se one menjale kroz vreme i kako socijalni radnici mogu da žive u skladu sa svojim vrednostima u sadašnjoj atmosferi svesti o cenama, merenja učinka i marketizacije javnih službi. Socijalni rad je jedno od glavnih „pomažućih zanimanja“ i samim tim profesionalne vrednosti koje su se razvile unutar njega imaju uticaja na, i dosta su slične, vrednostima drugih stručnih grupa u ovom sektoru (kao što su socijalna zaštita i savetovanje). Ovo poglavlje će se fokusirati na socijalni rad, jer bi bilo previše kompleksno govoriti o svakoj profesionalnoj/stručnoj grupi među pomažućim zanimanjima na tako malo prostora.

Pisanje i pričanje o vrednostima

Počću citiranjem tri profesora socijalnog rada iz SAD i Ujedinjenog Kraljevstva koji pišu o vrednostima socijalnog rada (kurziv je moj):

Socijalni rad je među *profesijama koje su najviše bazirane na vrednostima* ... Koreni socijalnog rada su čvrsto zasnovani na konceptima kao što su pravda i poštenje.

(Rimer 1999: 3, 5)

Socijalni problemi i erozija građanskog života traže pažnju ove profesije, a ipak se *glas socijalnog rada retko čuje*. Ovaj nedostatak poštovanja vrednosti u kodeksima je pokazatelj niskog stepena posvećenosti njihovom značaju.

(Bizman 2004: 110)

Nejednaki odnosi moći presecaju emancipatorske dimenzije vrednosti socijalnog rada i stvaraju opresiju kroz praksu. *Socijalni radnici moraju da postanu vešte mentalne akrobate* koje sa lakoćom mogu da žongliraju kontradiktornim pozicijama kada je u pitanju primena svojih vrednosti u praksi.

(Domineli 2002: 18)

Svi ovi citati ukazuju na to da su vrednosti ključne za socijalni rad, ali da ih je teško sprovesti u delo. Dok nam Rimerova izjava može pružiti prijatan osećaj zadovoljstva, stvarajući sliku socijalnih radnika kao izuzetno posvećenih ljudi visokih moralnih principa, Bizmanini komentari nas oštro vraćaju na zemlju, implicirajući da ne živimo u skladu sa našim lepim izjavama o vrednostima i principima.

Domineli dalje govori o ovome tako što nas podseća na moć socijalnih radnika, što znači da i oni sami mogu postati opresori ako nisu pažljivi i vešti kada se bave kompleksnošću i kontradikcijama.

Sada ću citirati neke intervjue sa tri iskusna stručnjaka iz oblasti nege dece (videti Benks 2004 za više detalja). Intervjui su bili o nekim od etičkih pitanja i dilema u njihovom poslu, i kurziv je ovde moj.

Jednom kada prestanete da prepisujete *ono za šta mislite da je dobro za dete* jer ne možete da nabavite taj resurs, mislim da ćemo biti u jako, jako ozbiljnoj situaciji. Jer jednom kada prestanete da to preporučujete, niko više neće znati. Tako da ću ja uvek reći, ovo je ono što treba da se desi.

(Menadžer dečije zaštite i ispitivanja⁶⁴)

⁶⁴ Child protection and review manager

Treba biti veoma svestan *individualnih potreba ljudi kojima pokušavamo da služimo*. Nikada ne bih prešao preko individualnih potreba mlade osobe ili porodice samo zato što su naše procedure rekly da u tom trenutku X, Y ili Z treba da se desi.

(Menadžer tima, nega dece)

Ono u čemu sam proveo poslednje tri nedelje jeste zapravo cenkanje oko mesta za stanovanje sa [davaocem smeštaja] i pričanje „pa, ako mi platimo toliko više da li ćete i vi toliko više da uradite?“ A to nije ono zbog čega sam ušao u socijalni rad, ne mogu da verujem da to radim, i znate, ove promene su zapravo toliko podmukle, da odjednom pomislite „šta ja to radim, pričam o *dobrobiti deteta* u smislu toga koliko to košta?“

(Menadžer tima, zaštita dece)

U ovim odlomcima ljudi iz prakse govore o tome šta oni misle da je ispravno i dobro u praksi socijalnog rada. Prepričavaju neke poteškoće u svom svakodnevnom poslu, koristeći vrednosne termine kao što su: „dobro za dete“, „individualne potrebe“, „ljudi kojima pokušavamo da služimo“ i „dobrobit deteta“. Takođe govore o svojim postupcima – o onome što imaju nameru da rade ili što su uradili – u odnosu na njihove vrednosti, na primer: „tako da ću ja uvek reći, ovo je ono što treba da se desi“; „nikada ne bih prešao preko individualnih potreba mlade osobe“; „cenkanje oko mesta za stanovanje“. Jasno je iz ovih citata da su stručnjacima potrebne ne samo veštine mentalne akrobacije, već i stepen jasnoće oko određenih vrednosti i posvećenost njima, tako da mogu da ih primene u praksi. Njihovi komentari naglašavaju određene poteškoće u implementaciji vrednosti u preovlađujućoj atmosferi svesti o cenama, privatizacije i naglaska na procedurama (Harris 2003; Banks 2004).

Materijal u citatima profesora i profesionalaca nam pruža i više nego dovoljno tema za istraživanje u ovoj diskusiji o vrednostima u socijalnom radu, uključujući:

- Na šta se misli kada se kaže „baziran na vrednostima“?
- Koje su vrednosti socijalnog rada?
- Da li postoji nedostatak posvećenosti vrednostima od strane ljudi iz prakse socijalnog rada?
- Kako socijalni radnici mogu da žive u skladu sa svojim vrednostima?

Nedokučivost „vrednosti“

U ovom poglavlju, govoriću malo više o ovim pitanjima – ali druga poglavlja koja slede će više ulaziti u detalje u određenim oblastima.

U toku 1976. godine, radna grupa za vrednosti osnovana je od strane Centralnog saveta za obrazovanje i obuku u socijalnom radu (CSOOSR)⁶⁵. Ona je kao rezultat proizvela rad na temu *Vrednosti u socijalnom radu*⁶⁶ (CSOOSR 1976). Zanimljivo je da se u podnaslovu izveštaja spominju „vrednosne osnove“ (množina) socijalnog rada – što upućuje, možda, na neke poteškoće sa kojima se grupa susrela u postizanju konsenzusa. U uvodu, direktorka CSOOSR-a, pokojna Priscilla Jang⁶⁷, komentariše kompleksnost teme i dodaje da je radna grupa naišla na probleme, uključujući „raspravu i nerazumevanje“ (str. 5). Radna grupa se sastojala od veoma ugledne grupe teologa, filozofa, sociologa, predavača u socijalnom radu/socijalnoj administraciji,

⁶⁵ Central Council for Education and Training in Social Work (CCETSW)

⁶⁶ *Values in Social Work*

⁶⁷ Priscilla Young

osoblja CSOOSR-a i jednog socijalnog radnika. Njihov prvi problem je, izgleda, bio da definišu pojam „vrednost“. Neki članovi su se, očigledno, obratili filozofima među njima za pomoć, ali pomoći nije bilo. Izvešteno je da je stoga radna grupa odustala od svakog pokušaja da pruži definiciju u bilo kom strogom smislu.

Ova poteškoća u preciziranju tačnog značenja za termin „vrednost“ ne čudi kada počnemo da razmišljamo o svim mogućim vrstama stvari koje se mogu smatrati „vrednostima“ u našoj običnoj upotrebi termina – na primer, ideologije, stavovi, sklonosti, uverenja, želje, mišljenja, čija tema može biti moralna, kulturološka, politička, religiozna ili estetska. Timms⁶⁸ (1983: 107), u svojoj klasičnoj studiji vrednosti socijalnog rada, citira pregled literature koji je otkrio 180 različitih definicija tog termina.

Za potrebe ove diskusije, međutim, predložiću da upotreba termina „vrednost“ označava: određene vrste verovanja koje ljudi imaju o tome šta se smatra dostojnim ili značajnim. Pominjanje „verovanja“ odražava status koji vrednosti imaju u profesionalnom životu kao jače od običnih mišljenja ili sklonosti. To nas takođe podseća na to da ljudi *poseduju* vrednosti – to jest, one nisu zasebne izjave. Često pričamo o „posvećenosti vrednostima“, što takođe sugerise da mogu biti povezane sa delovanjem.

Vrednosna osnova socijalnog rada

Dakle, ako su vrednosti posebno jake vrste verovanja, kako interpretiramo Rimerovu izjavu citiranu na početku ovog poglavlja da je socijalni rad zasnovan na vrednostima? Nekoliko različitih vrsta vrednosti se mogu smatrati fundamentalnim za socijalni rad.

Društvene vrednosti

Socijalni rad se razvio iz dobrotvornih i filantropskih aktivnosti u drugoj polovini devetnaestog veka i rastao je u dvadesetom veku kao deo državnih socijalnih sistema zasnovanih na vrednostima kao što su dužnost ljudi da brinu jedni za druge; promocija ravnopravnije raspodele dobara; i unapređenje kolektivnog blagostanja kroz razvijanje individualnog moralnog karaktera i samopouzdanja. Sve dok socijalni rad održava društveni mandat za posao koji obavlja (smatra se da je društveno značajan), onda nastavlja da bude neraskidivo povezan sa preovladavajućim društvenim vrednostima. Ove vrednosti su bile osporavane i menjale su se kroz vreme. U devetnaestom veku fokus je bio na moralnom blagostanju i spasavanju (mnogo toga prilično radikalno za to vreme, na primer, rad Džozefine Batler⁶⁹ koja je spasavala žene iz života prostitucije). Čarls Lok⁷⁰, iz Društva dobrotvornih organizacija⁷¹, pišući 1892. godine, priča o „doktrini dužnosti milosrđa, kao ličnoj obavezi“ (Lok 1892: 79). I pored toga što možemo koristiti drugačiji jezik u dvadeset prvom veku kada opravdavamo potrebu za socijalnim radom i socijalnom zaštitom, i što smo se udaljili od otvorenog paternalizma i osuđivanja, građanska odgovornost je i dalje ključna tema, zajedno sa poštovanjem i promocijom ljudskih prava, učešćem građana, zaštitom ugroženih i socijalnom inkluzijom.

⁶⁸ Timms

⁶⁹ Josephine Butler

⁷⁰ Charles Loch

⁷¹ charity organization Society

Lične vrednosti (uključujući duhovne i političke)

Ljude koji rade u socijalnom radu i socijalnoj zaštiti često motivišu njihove sopstvene posvećenosti vrednostima. Dosta organizacija koje su nudile rane oblike socijalnog rada su bile otvoreno religiozne, i neke socijalne radnike danas inspiriše vera ili duhovne vrednosti. Drugi imaju više političke motive bazirane na želji da promene društvene strukture i da stanu na put nejednakosti i opresiji. Mnogi jednostavno izražavaju „želju da pomognu ljudima“ ili „da nešto uzvrate zajednici“. Zajedno sa drugim ljudima iz prakse u oblastima zaštite, brige i društvene akcije, vrednosti koje socijalni radnici sa sobom donose na posao i razvijaju i stvaraju tokom svog rada su integralni deo onoga na šta mislimo kada kažemo „vrednosna osnova“ rada.

Profesionalne vrednosti

Kako je socijalni rad postao profesionalizovan u dvadesetom veku, nastale su eksplicitne izjave zajedničkih vrednosti. Nailazimo na pismene iskaze vrednosti u udžbenicima, uputstvima za edukaciju i usavršavanje, kao i u etičkim kodeksima ili u kodeksima ponašanja. Oni odražavaju političke klime mesta i vremena kada su napisane i motive i opredeljenja aktuelnih i prethodnih članova profesionalnih grupa socijalnog rada. Oni su takođe dizajnirani da utiču na preovlađujuće društvene norme i da ih izazovu, kao i da razviju, poboljšaju ili definišu posvećenosti vrednostima pojedinačnih ljudi iz prakse. U ovom smislu, oni se mogu smatrati mestom susreta društvenih i ličnih vrednosti. Vrednosti koje su uključene, kao i njihove definicije, variraju. Na veoma opštem nivou postoji neki konsenzus, kao što je prikazano u izjavi etičkih principa od strane Internacionalne federacije socijalnih radnika (IFSR)⁷² (2004). Ovo je zasnovano na dve grupe osnovnih vrednosti:

1. *Ljudska prava i dostojanstvo* – promocija i poštovanje prava ljudi na izbor; podsticanje učešća u donošenju odluka; tretiranje svakog čoveka kao celine; promovisanje osnaživanja na osnovu prednosti.
2. *Socijalna pravda* – osporavanje negativne diskriminacije, nepravedne politike i prakse; prepoznavanje različitosti; pravedna distribucija resursa prema potrebi; rad u solidarnosti.

Treći element ima naziv „profesionalno ponašanje“ i obuhvata određene principe koji se odnose na profesionalnu ulogu, uključujući održavanje kompetentnosti za obavljanje posla, tajnost u profesionalnom odnosu i delovanje sa „saosećanjem, empatijom i brigom“. Izjava koju je dala IFSR je neizbežno dosta opšta, jer ima za cilj da bude relevantna za socijalni rad širom sveta. U nekom smislu, IFSR je raskrsnica između internacionalne grupacije profesionalnih asocijacija i globalnog socijalnog pokreta sa posebnim fokusom na socijalnu pravdu.

Nacionalni etički kodeksi su često detaljniji, sa većim fokusom na profesionalni identitet i uloge. Jedan primer je etički kodeks Britanske asocijacije socijalnih radnika (BASR)⁷³ (2002), koji se oslanja na veoma slične izjave od strane stručnih asocijacija u SAD (Nacionalna asocijacija socijalnih radnika – NASR⁷⁴ – 1999) i Australiji (Australijska asocijacija socijalnih radnika – AASR⁷⁵ – 2000). Pored vrednosti poštovanja i promocije ljudskih prava, dostojanstva i

⁷² International Federation of Social Workers (IFSW)

⁷³ British Association of Social Workers (BASW)

⁷⁴ National Association of Social Workers - NASW

⁷⁵ Australian Association of Social Workers - AASW

socijalne pravde, ona uključuje „službu“ – utilitarni ideal promocije blagostanja ili dobrobiti u kombinaciji sa altruističkom idejom služenja čovečanstvu; „integritet“, koji bi se mogao smatrati kvalitetom karaktera, i „kompetencija“, sposobnost i posvećenost stručnom praktikovanju. Rezimirala sam vrednosti u BASR kodeksu na sledeći način:

1. *Poštovanje dostojanstva i vrednosti svih ljudskih bića* – u kontekstu socijalnog rada, ovo se odnosi posebno na korisnike usluga, i uključuje poštovanje i promociju prava pojedinaca i grupa na samoopredeljenje.
2. *Promocija socijalne pravde* – ovo uključuje rad na uklanjanju nejednakosti i promociji fer raspodele dobara i usluga među ljudima i grupama.
3. *Služba čovečanstvu* – promocija blagostanja i dobrobiti korisnika usluga i društva uopšte.
4. *Integritet* – poštovanje vrednosti i standarda profesije, uključujući iskrenost, pouzdanost i nepristrasnost.
5. *Kompetentnost* – stručnost u praksi, razvoj znanja i veština i korišćenje stručnosti u razvijanju politika i programa zaštite.

Da li su ove izjave vrednosti dovoljne?

U socijalnom radu, kao i u mnogim drugim profesijama, jako smo dobri u pravljenju lista vrednosti – i zaista smo sve bolji i bolji u tome. Skloni smo tome da se okrenemo izjavama profesionalnih vrednosti, posebno onima u etičkim kodeksima, kada pričamo o „vrednosnoj osnovi“ socijalnog rada. Takve izjave imaju i prednosti i mane. Neke od mana su sumirane u daljem tekstu.

- *Apstrakcija* – izjave vrednosti, kao što su one nabrojane iznad, su često kritikovane da su previše apstraktne, da su odvojene od društvenih i političkih konteksta rada. Ovo nas može podstaknuti da vidimo profesionalne vrednosti kao da nekako žive svoj zaseban život – zaboravljajući svoju intimnu vezu sa preovlađujućim društvenim vrednostima i našim ličnim vrednostima, kao i potencijal za konflikt i kontradikciju. Pravljenje takvih spiskova vrednosti takođe uključuje veštačko odvajanje vrednosti od znanja i veština, i od realnosti svakodnevnih prakse. Moramo da zapamtimo da vrednosti socijalnog rada ne postoje u izolaciji od društava i kultura u kojima se praktikuju, niti od organizacija koje zapošljavaju, ljudi iz prakse i korisnika usluga koji su uključeni.
- *Zapadna orijentacija* – jedna od kritika izjava vrednosti je takođe da su previše zapadnjačke, posebno u njihovom fokusu na ljudska prava. U okviru koncepta „ljudska prava“ može postojati sukob između prava pojedinaca i prava naroda – kulturoloških ili verskih grupacija. Naglasak na prava na privatnost i poverljivost se zasniva na zapadnom konceptu pojedinca koji ima slobodan izbor, dok se u mnogim zemljama i kulturama šira porodična grupa ili zajednica smatra osnovnom jedinicom.
- *Otvorene za tumačenje* – vrednosti su izražene veoma uopšteno i otvorene su za različite interpretacije. Koncept „socijalna pravda“, na primer, može biti delimično definisan u smislu promovisanja fer raspodele sredstava. Ali ono što se smatra da je „fer“ može varirati prema potrebama, zaslugama i tako dalje.
- *Nedostatak implementacije* – čak i ako imamo generalnu saglasnost oko toga šta vrednosti znače, ne postoji garancija da ljudi mogu ili žele da ih upotrebe u praksi.

- *Osmišljene od strane profesionalaca/stručnih tela* – skupovi vrednosti u etičkim kodeksima obično su kreirani od strane grupa profesionalaca. Oni ne moraju da nužno odražavaju vrednosti korisnika usluga, staratelja ili javnosti upošte. Jezik je često relativno nepristupačan – apstraktan, generalan i profesionalizovan.

Postoje, međutim, neke pozitivne uloge koje igraju takve liste vrednosti, koje uključuju:

- *Skretanje pažnje na jaz između retorike i realnosti* – iako možemo osuditi izveštačenost odvajanja vrednosti od znanja i veština, a sva tri od realnosti svakodnevne prakse, ako se to uradi a onda se one prouče u našim laboratorijama – nastavnim salama, odborima i komitetima - to može biti jako korisno u skretanju pažnje na propuste, nedostatak jasnoće, nedoslednosti i, povrh svega, praznine između naših retoričkih reči i našeg praktičnog delovanja.
- *Doprinos profesionalnom identitetu i integritetu* – ideja prepoznatljivog profesionalnog identiteta socijalnog rada se može i ne mora smatrati kao dobra stvar – posebno u klimi rastućeg interprofesionalnog rada. Spisak vrednosti može služiti kao konstantan podsetnik na to kakva bi vrsta ljudi socijalni radnici trebalo da budu i kako bi trebalo da se ponašaju. Ako postoji jasna izjava vrednosti kojoj su radnici posvećeni, onda ih to može postaknuti da postupaju sa integritetom (konzistentnost i koherentnost), posebno kada su pod pritiskom da se usaglase sa ciljevima učinka ili neodgovarajućom procedurom (kao što citati socijalnih radnika koji su dati ranije pokazuju).
- *Mogu služiti kao fokus za otpornost na nehumane i nepravedne politike i prakse* – ovo sledi iz prethodne tačke. Osećaj deljenja i pridržavanja skupa kolektivnih vrednosti kojima je pojedinac takođe lično posvećen može biti od koristi i, zaista, može biti od vitalnog značaja u borbi protiv nepravde i opresije kao i u radu za promenu na nivou projekata i politike.

Možemo zaključiti da izjave profesionalnih vrednosti zaista služe svrsi iako ih treba posmatrati sa oprezom. One su polazna tačka za stalni dijalog o vrednostima u praksi. Ali moramo proširiti taj dijalog da uključi i korisnike usluga, javnost, političare i kreatore politika kako bi se otvorile diskusija i debata. Važno je da ne dozvolimo profesionalnim vrednostima da se razvedu od njihovog socijalnog konteksta ili, zaista, od naše lične odgovornosti i vlasništva. Profesionalne vrednosti bi trebalo, zapravo, da budu stalni dijalog između društvenih vrednosti i ličnih vrednosti i motivacije socijalnih radnika (što uključuje emotivne i političke dimenzije).

Zaključni komentari: potvrđivanje naše baze vrednosti

Da zaključim ovo poglavlje, sumiraću dve bitne teme koje su se pojavile u diskusiji, a koje se tiču načina gledanja na vrednosti.

Prvo, *vrednosti kao obaveze sa društvenim, profesionalnim i ličnim (emotivnim i političkim) dimenzijama*. Možemo smatrati socijalni rad poslom (rad kod poslodavca gde se radi određeni niz zadataka u određenom okruženju), profesijom (pripadnost zajednici ljudi iz prakse koji dele znanje i vrednosti), zanimanjem (poziv da se čini dobro na svetu) i društvenim pokretom (vođenje kampanja i rad za postizanje promene na pitanjima siromaštva i nepravde). „Zanimanje“ i „društveni pokret“ podrazumevaju jaču i dublju posvećenost procesu i ishodom rada. Takve vrednosti se grade na odnosima brige i saosećanja između ljudi, kao i na više

globalnoj brizi za postizanje veće ravnopravnosti u raspodeli društvenih dobara između nacija, zajednica i pojedinaca. Zanimanje i društveni pokret prevazilaze zahteve posla i profesije, koji su usko koncipirani. Ovi elementi su uvek bili prisutni u socijalnom radu, ali nisu u skladu sa trenutnim kontekstom marketizacije i menadžerijalizma.

Drugo, *vrednosti u srcu prakse socijalnog rada – potvrđuju emotivne i političke dimenzije*. Mnogi komentatori, kao što je Sintija Bizman⁷⁶ (2004), koju sam citirala na početku ovog poglavlja, žigosali su socijalni rad zbog njegove fine retorike o jakoj i čvrstoj bazi vrednosti, a nisu uspeli da žive u skladu sa tom izjavljenom posvećenošću socijalnoj pravdi. Možda bi bilo korisnije pričati ne o bazi vrednosti (koja implicira nešto čvrsto što služi kao osnova) nego o vrednostima kao jezgru, zaista srcu, naše prakse, kao što Bizman preporučuje. To onda omogućava vrednostima da budu fluidne i promenljive, ali ukazuje na to da one pripadaju nama, i stoga ih moramo prepoznati, ispitivati i negovati zajedno – kao radnici, korisnici usluga, negovatelji, volonteri, poslodavci, edukatori i kreatori politika.

Bernard Bozanket⁷⁷ je napisao članak u *Pregledu Dobrotvornih Organizacija*⁷⁸ iz 1898. pod nazivom „Idealizam u socijalnom radu“⁷⁹. On sugeriše da idealizam ima dve strane: strast i logiku. Spominje Platonov opis istinskog idealiste, koji ima veru u dobru svrhu sveta, i koji je podstaknut strašću i logikom stvarnosti. U vreme kada je Bozanket pisao možemo se verovatno prisetiti nekoliko ljudi u ovom polju koji su bili podstaknuti strašću i logikom – kao što je Oktavija Hil⁸⁰ u svom pionirskom i detaljnom radu vezanom za socijalno stanovanje (Young and Ashton 1956: 115-25), Ogastus Barnet⁸¹, uključen u osnivanje *Toynbee Hall*, univerzitetskog naselja u istočnom Londonu (Picht 1914) i Džejn Adams⁸², koja je razvila *Hull House*, prvo naselje u Americi (Addams 1910).

Danas, usred iskrivljene logike tržišta, menadžerijalizma i merenja – vrste klime koju su spominjali troje ljudi iz prakse nege dece koji su citirani u prethodnom delu teksta – može izgledati teško za strast da pobedi. Ali ona je i dalje tu. Možemo očekivati od mnogih ljudi koji pišu poglavlja za ovu knjigu da nas inspirišu kao uzori i možemo očekivati jedni od drugih da imamo kolektivni dijalog i solidarnost.

Sigurna sam da će nas ostatak poglavlja u ovoj knjizi odvesti dalje sa konceptom strasti – koji je, mislim, važan deo življenja vrednosti socijalnog rada, vezan za saosećanje, ljutnju ka nepravdnosti i, iznad svega, predanost delovanju.

Reference

- Addams, J. (1910) *Twenty Years at Hull House*, with autobiographical notes. New York: Macmillan.
- Australian Association of Social Workers (AASW) (2000) *AASW Code of Ethics*. Kingston: AASW.
- Banks, S. (2004) *Ethics, Accountability and the Social Professions*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

⁷⁶ Cynthia Bisman

⁷⁷ Bernard Bosanquet

⁷⁸ *Charity Organisation Review*

⁷⁹ Idealism in social work

⁸⁰ Octavia Hill

⁸¹ Augustus Barnett

⁸² Jane Addams

- Bisman, C. (2004) Social work values: the moral core of the profession, *British Journal of Social Work*, 34: 109–23.
- Bosanquet, B. (1898) Idealism in social work, *Charity Organisation Review*, 3(March): 122–33.
- British Association of Social Workers (BASW) (2002) *The Code of Ethics for Social Work*. Birmingham: BASW.
- CCETSW (Central Council for Education and Training in Social Work) (1976) *Values in Social Work: A Discussion Paper Produced by the Working Party on the Teaching of the Value Bases of Social Work*. London: CCETSW.
- Dominelli, L. (2002) Values in social work, in R. Adams, L. Dominelli and M. Payne (eds) *Critical Practice in Social Work*, pp. 15–27. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Harris, J. (2003) *The Social Work Business*. London: Routledge.
- International Federation of Social Workers (IFSW) and International Association of Schools of Social Work (IASSW) (2004) *Ethics in Social Work, Statement of Principles*. Berne: IFSW and IASSW.
- Loch, C. (1892) *Charity Organisation*. London: Swan Sonnenschein & Co. National Association of Social Workers (NASW) (1999) *Code of Ethics*. Washington: NASW.
- Picht, W. (1914) *Toynbee Hall and the English Settlement Movement*. London: G. Bell & Sons.
- Reamer, F. (1999) *Social Work Values and Ethics*, 2nd edn. New York: Columbia University Press.
- Young, A. and Ashton, E. (1956) *British Social Work in the Nineteenth Century*. London: Routledge & Kegan Paul.

Dodatna literatura

- Banks, S. (2001) Professional values in informal education work, in L. Richardson and M. Wolfe (eds) *Principles and Practice of Informal Education: Learning through life*, pp. 62–73. London: Routledge.
- Banks, S. (2006) *Ethics and Values in Social Work*, 3rd edn. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Bond, T. (2000) *Standards and Ethics for Counselling in Action*, 2nd edn. London: Sage.
- General Social Care Council (GSCC) (2002) *Codes of Practice for Social Care Workers and Employers*. London: GSCC.
- Tjeltveit, A. (1999) *Ethics and Values in Psychotherapy*. London: Routledge.

Sledeća vežbanja će istražiti neke od dilema na koje je ukazala Sara Benks. Najbolje ih je raditi u malim grupama sa fasilitatorom, ali se mogu prilagoditi radu u sopstvenoj režiji, učenju na daljinu ili elektronskom učenju. Studenti mogu da prolaze kroz njih samostalno ako je to potrebno.

VEŽBANJE 1

Vrednosna osnova socijalnog rada i socijalne zaštite

Fasilitator treba da uputi studente da oforme male grupe kako bi diskutovali i dokumentovali sledeća pitanja koja se javljaju iz Sarinog poglavlja u trajanju od oko 15 minuta pre izveštavanja. Fasilitator treba da dokumentuje ključne stavke svake grupe.

1. Šta se misli kada se kaže „baziran na vrednostima“?
2. Koje su vrednosti socijalnog rada?
3. Da li postoji nedostatak posvećenosti vrednostima od strane ljudi iz prakse socijalnog rada?
4. Kako socijalni radnici mogu da žive u skladu sa svojim vrednostima?

VEŽBANJE 2

Realnosti prakse?

U ovom vežbanju od studenata se traži da se fokusiraju na „realnosti“ prakse, ponovo u malim grupama. Ideja je da bi svaka grupa trebalo da istraži istoriju i nastanak problema kao što su „najbolja vrednost“, „modernizacija“ i uloga privatnog sektora u socijalnom radu i uslugama socijalne zaštite.

U svom poglavlju, Sara Benks pruža primere iz prakse gde su radnici osetili da su njihove vrednosti ugrožene:

Jednom kada prestanete da prepisujete *ono za šta mislite da je dobro za dete* jer ne možete da nabavite taj resurs, mislim da ćemo biti u jako, jako ozbiljnoj situaciji. Jer jednom kada prestanete da to preporučujete, niko više neće znati. Tako da ću ja uvek reći, ovo je ono što treba da se desi.

(Menadžer dečije zaštite i ispitivanja)

Treba biti veoma svestan *individualnih potreba ljudi kojima pokušavamo da služimo*. Nikada ne bih prešao preko individualnih potreba mlade osobe ili porodice samo zato što su naše procedure rekly da u tom trenutku X, Y ili Z treba da se desi.

(Menadžer tima, nega dece)

Ono u čemu sam proveo poslednje tri nedelje jeste zapravo cenkanje oko mesta za stanovanje sa [davaocem smeštaja] i pričanje „pa, ako mi platimo toliko više da li ćete i vi toliko više da uradite?“ A to nije ono zbog čega sam ušao u socijalni rad, ne mogu da verujem da to radim, i znate, ove promene su zapravo toliko podmukle, da odjednom pomislite „šta ja to radim, pričam o *dobrobiti deteta* u smislu toga koliko to košta?“

(Menadžer tima, zaštita dece)

Fasilitator treba da pita svaku grupu da razmisli o sledećim konceptima politike i da da predlog šta bi oni mogli da znače. Dajte oko deset minuta po aktivnosti pre nego što dozvolite studentima da daju fidbek, a onda pređite na drugi deo vežbanja.

Deo 1

1. Najbolja vrednost
2. Modernizacija
3. „Mešana ekonomija“
4. Ugovaranje usluga

Deo 2

1. Da li možete odrediti cenu pomažućim odnosima?
2. Da li bi pomaganje drugima trebalo da bude izvor zarade?
3. Da li su pomažuće usluge „konačne“ u smislu resursa?
4. Ko bi trebalo da donosi odluke o tome ko će obezbediti resurse?

Navedeni problemi pružaju studentima odličnu priliku da razmišljaju o ključnim pitanjima koja se odnose na vrednosti. Ovo se onda može razviti u debatu sa menadžerima koji su deo „kulture ugovora“. Oni se mogu pozvati da učestvuju u debati na tu temu sledeće nedelje.

